
Läänemere *Agenda 21*

Vastu võetud Läänemeremaade Nõukogu
ministrite 7. istungjärgul Nyborgis, 22.-23.juunil 1998

Baltic 21, seeria nr.1/98

Eessõna

Volitus Läänemere piirkonna säästva arengu tegevuskava 21. sajandiks (Läänemere *Agenda 21*) koostamiseks on pärit piirkonna valitsusjuhtidelt ja Läänemere piirkonna välisministrite Läänemeremaade Nõukogu, k.a Euroopa Liidu raames toimunud kohtumiselt. Seetõttu hõlmab Läänemere *Agenda 21* kõiki Põhjamaid ja kõiki teisi Läänemereäärseid riike. Vene Föderatsioonist on kaasatud ainult selle loodeosa. Läänemere *Agenda 21* väljatöötamisel osaleb ka Euroopa Liit.

Ametlikult käivitused ettevalmistused Läänemere *Agenda 21* koostamiseks 1996 a. oktoobris Rootsis Saltsjöbadenis toimunud keskkonnaministrite kohtumisega ning Saltsjöbadeni deklaratsioonis esitati kindlad juhendid ja volitused Läänemere *Agenda 21* ülesehituse ja protsessi kohta. Samaaegselt toimunud Läänemere piirkonna ruumilise planeerimise eest vastutavate ministrite kohtumisel otsustati samuti keskendada oma töö säästvale arengule ja eriti selle integreerimisele Läänemere *Agenda 21* protsessiga.

Läänemere Agenda 21 kujutab endast demokraatlikku, avalikkuse jaoks selget ja arusaadavat protsessi. Seda juhib vanemametnike grupp, mille liikmeteks on Läänemeremaade Nõukogusse kuuluvate riikide valitsuste, Euroopa Liidu, selliste valitsusväliste organisatsioonide, nagu HELCOM-i (Helsingi komisjon), VASAB-i (Visioonid ja strateegiad Läänemere piirkonnas aastal 2010), Rahvusvahelise Läänemere kalanduskomisjoni (IBSFC), Põhjamaade Ministrite Nõukogu ja rahvusvaheliste arengupankade (Maailmapank, Euroopa Rekonstrueerimis- ja Arengupank (EBRD), Euroopa Investeerimispank (EIB), Põhjamaade Investeerimispank (NIB), Põhjamaade Keskkonnakaitse Finantseerimise Korporatsioon (NEFCO)) esindajad. Kõik Läänemere *Agenda 21* dokumendid, taustmaterjalid, vanemametnike grupi koosolekute protokollid, seminaride aruanded ja tekstide kavandid avaldatakse Läänemere *Agenda 21* koduleheküljel (<http://www.ee/baltic21>).

Läänemere *Agenda 21*-s asetatakse põhirõhk piirkondlikule koostööle ja keskkonnale ning säästvale arengule majanduslikust ja sotsiaalsest aspektist vaadatuna. Töö on keskendatud seitsmele piirkonna majanduse ja keskkonna seisukohalt eriti olulisele sektorile. Iga sektori jaoks on välja töötatud säästva arengu suunad ja stsenaariumid ning vastavad tegevuskavad, k.a ajakavad, teostajad ja finantseerimise allikad. Vastutus sektori töö eest on jaotatud vanemametnike grupi liikmete vahel. Eespool nimetatud sektorid ja nende juhtmaad/organisatsioonid on: põllumajandus (HELCOM ja Rootsi), energeetika (Taani ja Eesti), kalandus (Rahvusvaheline Kalanduskomisjon), metsandus (Soome ja Leedu), tööstus (Venemaa ja Rootsi), turism (Eesti, Soome, Läänemere Mereturismi Komisjon) ja transport (Saksamaa ja Läti). Läänemere Agenda 21 väljatöötamisega on seotud umbes 300 inimest kogu piirkonnast.

Kõik sektorid on esitanud oma töö kohta aruande. Sektorite aruanded ja muud töödokumendid, mis on ette valmistatud näiteks VASAB-i, rahvusvaheliste finantsinstitutsioonide, Euroopa Komisjoni ja Läänemere piirkonna kohaliku *Agenda 21* foorumi poolt, on taustmaterjaliks selles trükises esitatud igakülgselt ja integreeritud Läänemere *Agenda 21*-le. Siiski ei moodusta need aruanded Läänemere *Agenda 21* lahutamatu osa. Agenda võeti vastu välisministrite poolt Läänemeremaade Nõukogu istungil 1998.a juunis ja tegevuse aruanded esitatakse piirkonna peaministritele nende järgmisel tippkohtumisel.

Sisukord

0. Läänemere <i>Agenda 21</i> kokkuvõte	x
1. Sissejuhatus	x
2. <i>Läänemere Agenda 21 põhimõtted</i>	x
3. Praegune tegevus	x
4. Definitsioonid ja eesmärgid	x
5. Puudused ja takistused	x
6. Stsenaariumid ja visioonid	x
7. Mõju poliitikale	x
8. Tegevuskava	x
9. Finantseerimine	x
10. <i>Läänemere Agenda 21 ja selle tegevuskava rakendamine</i>	x

0. Läänemere *Agenda 21* kokkuvõte

0.1 Läänemere *Agenda 21* üks olulisemaid tulemusi on 30 erinevat tegevust hõlmav tegevuskava, mille eesmärgiks on tagada üleminek säästvale arengule Läänemere piirkonnas. See tegevuskava põhineb seitsme sektori (vt allpool) poolt valitud ettepanekutel, mis moodustavad Läänemere *Agenda 21* ja VASAB 2010 (visioonid ja strateegiad Läänemere piirkonnas aastaks 2010) põhiosa. Kava on jagatud kolme ossa: ühistegevus, mis hõlmab mitmeid sektoreid puudutavaid probleeme; valikuline tegevus, mis puudutab sektoritele iseloomulikke probleeme ning ruumilise planeerimisega seotud tegevus.

0.2 Ühistegevus:

- bioenergia ja teiste taastuvate energialiikide tootmise ja kasutamise kasv;
- piirkonna foorumite ja koostöövõrkude ärakasutamine säästva arengu edendamiseks;
- demonstratsioonialade rajamine ja pilootprojektide läbiviimine säästva arengu põhimõtete rakendamise näitlikustamiseks praktikas;
- linnade koostöö ja säästva arengu probleemid linnades ja valdades;
- säästvaks arenguks vajalike tehnoloogiate hankimine;
- informatsioon säästva arengu kohta;
- tarbijate teadlikkuse tõstmine säästva arengu küsimustes.

0.3 Sektorite tegevus:

0.3.1 Põllumajandus

- haridus ja koolitus;
- Läänemere piirkonna NOVABOVA-I (NOVA - Põhjamaade Metsanduse, Veterinaaria ja Põllumajanduse Ülikool; BOVA - Balti Metsanduse, Veterinaaria ja Põllumajanduse Ülikool) põhineva säästva põllumajanduse põhimõtteid toetava virtuaalse uurimisinstituudi rajamine;
- põllumajandust puudutavate keskkonnaalaste õigusaktide ja tegevuspõhimõtete väljatöötamine ja rakendamine.

0.3.2 Energeetika

- ametiasutustevahelise koostöö tugevdamine;
- taastuvate energialiikide kasutamise suurendamine ja energiakasutuse tõhususe ning energia kokkuhoiu edendamine;
- uuringute ja arendusalane koostöö.

0.3.3 Kalandus

- pikaajaliste strateegiatega väljatöötamine põhiliste kalavarude osas: tursk, lõhe, räim ja kilu;
- kalade ja kalamajanduse seisukohalt oluliste elupaikade taastamine siseveekogudel;
- säästva akvakultuuri arendamine.

0.3.4 Metsandus

- säästva ja tõhusa metsa- ja erametsamajanduse edendamine Läänemere piirkonnas olemasolevate organisatsiooniliste struktuuride või metsaomanike ja metsarentnike koostöövõrkude kaudu; infovahetus nõuandeteenistuse rakendamise viisidest ja vahenditest organisatsioonide ja metsaomanikke ja -majandajaid nõustavate ametiasutuste vahel;
- kaitstavate metsaaladega seotud puuduste analüüs;
- puidu ja puidutoodete kui looduslike taastuvate ressurside ja keskkonnasõbralike materjalide kasutamise edendamine ning tarbimismudelite muutmine säästvuse suunas.

0.3.5 Tööstus

- tööstustegevuse keskkonnasõbralikumaks muutmise eelduste parandamine majanduslike stiimulite abil, mis aitavad parandada keskkonnakorraldust tööstuses; tööstust puudutavate õigusaktide lähendamine riiklikku abi, konkurentsi, kaubandus- ja keskkonnapoliitikat (k.a töökeskkond ja töökaitse) puudutavates küsimustes olemasolevaid rahvusvahelisi keskkonnastandardeid nõrgendamata; säästvat arengut puudutavate rahvusvaheliste konventsioonide ja lepingute rakendamine Läänemere piirkonnas.
- ökoloogilise efektiivsuse rakendamine tööstuses järgmistes valdkondades: erinevate tööstusharude jaoks ökoloogilise efektiivsuse vahendite väljatöötamine; keskkonnakorraldussüsteemide rakendamine, võttes arvesse väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete eritingimusi; keskkonnateguritega arvestamine kõigi tegevuste ja aruandluse juures, ergutades eriti vabatahtlikku algatust ettevõtete finantsaruandluse osas; säästvale arengule suunatud pilootprojektide edendamine.
- laiendatud ja tõhustatud koostöö uuringute ja arengu vallas ning teadmiste ja tehnoloogia ülekandmise alal Läänemere piirkonnas.

0.3.6 Turism

- säästvat arengut ja turismi puudutavate õigusaktide täitmise tagamine, näit. rannikupiirkonna ja HELCOM-i soovitude, ruumilise planeerimise ja maakasutuse osas; turismisektorile tuleks edaspidi tutvustada keskkonnakorraldussüsteeme ja arendada seiremeetodeid.

0.3.7 Transport

- projekti läbiviimine, kus töötatakse välja juhised ja kriteeriumid ning antakse soovitusi säästva transpordisüsteemi infrastruktuuri investeeringuteks;
- koostöö algatamine ja tugevdamine valitsuste vahel tõhusamate kaubaveomeetmete võtmiseks, eriti raudtee- ja laevühenduste parandamise abil; riiklike strateegiate väljaarendamine säästva meretranspodi toetamiseks.

0.4 Ruumiline planeerimine

- Läänemere piirkonna säästva arengu poliitikal põhineva ruumilise planeerimise kohta antud Stockholmi deklaratsiooni rakendamine;
- rannatsooni integreeritud majandamise edasiarendamine;
- *Läänemere Agenda 21 integreerimine Euroopa ruumilise planeerimise alastesse dokumentidesse.*

1. Sissejuhatus

1. Säästva arengu kontseptsioon kujutab endast üht moodust kokku sobitada kaht erinevat ja vahel isegi konfliktset eesmärkide rühma: ühelt poolt “areng - progress – kasv” ja teiselt poolt “stabiilsus - turvalisus – keskkond”. Brundtlandi komisjon käsitles seda dilemmat, kirjeldades esimesena säästva arengu eesmärki järgnevalt: “Säästev areng on areng, mis rahuldab praegusi vajadusi, ohustamata seejuures tulevaste põlvkondade võimalust rahuldada oma vajadusi.” Toodi välja mitmeid valdkondi, mis selles kontekstis on erilise tähtsusega ning vajaliku eeltingimusena rõhutati säästva arengu integreeritud ja mitmekülgset olemust. Sellelt seisukohalt on vaesuse, tervise, majanduskasvu ja õigluse käsitlemine sama vajalikud kui puhta keskkonna käsitlemine. Seda eesmärki edasi arendades visandasid 1992. aastal ÜRO keskkonna- ja arengukonverentsil vastuvõetud Rio deklaratsioon ja ülemaailmne *Agenda 21* igakülgse tegevuskava säästvale arengule üleminekuks kogu maailmas. Ülemaailmne *Agenda 21* on rohkem osutav kui rakenduslik ning järgnevalt on tehtud mitmeid jõupingutusi nende kavatsuste ja perspektiivide ülekandmiseks konkreetsetesse tegevuskavadesse ja tegevustesse. Läänemere Agenda 21 on üks neist.

1.2 Ülemaailmne mure keskkonna pärast kajastub paljudes rahvusvahelistes konventsioonides ning see omab olulist tähtsust ka Läänemere piirkonna jaoks. Sotsiaalne ja majanduslik areng, kaubandusega seotud küsimused jne. leiavad käsitlemist ka mitmetes rahvusvahelistes lepingutes. Euroopa Liit on säästva arengu suunas liikumise tähtsust tunnistanud oma 5. keskkonnategevuskavas “Säästva arengu suunas”, Amsterdamis lepingus ja Agendas 2000. Olulist initsiatiivi on üles näidanud ka OECD, Põhjamaade Ministrite Nõukogu ja ÜRO Euroopa Majanduskomisjon (ECE).

1.3 Vaatamata sellele, et on astunud vastavaid samme, pole Läänemere piirkond veel säästva arengu teele asunud. Siiski on meie piirkonna käsutuses unikaalne kombinatsioon soodsatest loodus- ja inimressurssidest koos rikka ühise kultuuripärandi ja ajaloo. Võttes arvesse häid majandusliku ja sotsiaalse arengu eeldusi, on Läänemere piirkonnal säästva arengu teele asumiseks paremad võimalused kui enamikel teistel. Seega on väljavaated piirkonna 80 miljoni inimese jaoks eriti head. Kuigi industrialiseerimise tase piirkonnas on kõrge, iseloomustavad seda siiski ka väga erinevad majanduslikud ja sotsiaalsed probleemid, mida praegusel progressi ja koostöö uuel ajaloolisel ajastul püütakse lahendada. Keskkonnaseisund piirkonnas on erinev ja hõlmab paljusid ökoloogilisi tsoone. Selle põhjaosa maastikus domineerivad metsad, samal ajal kui lõunaosas on ülekaalus põllumajandusmaad. Üks kõige tähtsamaid ja ohustatumaid loodusressursse on Läänemeri. See on väga tundlik ökosüsteem ja viimase neljakümne aasta jooksul on tal tulnud vastu pidada ulatuslikule vee ja õhu kaudu levivale reostusele.

1.4 Volitus Läänemere Agenda 21 koostamiseks on pärit piirkonna valitsusjuhtide Visby kohtumiselt 1996. a. mais ning Läänemeremaade Nõukogu raames sama aasta juunis toimunud Läänemere piirkonna välisministrite kohtumiselt. Seetõttu kaasab Läänemere *Agenda 21* Eestit, Islandit, Leedut, Lätit, Norrat, Poolat, Rootsit, Saksamaad, Soomet, Taanit ja Venemaad. Vene Föderatsioonist on hõlmatud siiski ainult selle loodeosa. Läänemere *Agenda 21* väljatöötamisel osaleb ka Euroopa Komisjon.

1.5 Ametlikult käivitati projekt 1996. a. oktoobris Saltsjöbadenis toimunud keskkonnaministrite kohtumisel ning Saltsjöbadeni deklaratsioon määrab kindlaks ka lähteülesanded ja volitused Läänemere *Agenda 21* algatamiseks ja protsessi arendamiseks. Samaaegselt toimunud Läänemere piirkonna ruumilise planeerimise eest vastutavate ministrite kohtumisel otsustati samuti keskendada oma töö säästvale arengule ja eriti selle integreerimisele Läänemere *Agenda 21* protsessi. Koosõlas Visby tippkohtumisel ja Läänemeremaade Nõukogu Kalmari kohtumisel antud volitustega peaksid keskkonnaministrid etendama algataja ja ühendaja rolli teiste asjasse puutuvate ministrite ja sektorite suhtes, kuid vastutus piirkonna *Agenda 21* väljatöötamise eest lasub kõikidel sektoritel ja ministritel.

1.6 Läänemere *Agenda 21* pearõhk on asetatud keskkonda puudutavatele aspektidele, sealhulgas tervisele ja planeerimisele ning see on keskendatud pikaajalistele probleemidele ja piirkondlikule koostööle, st.: “Kuidas saab piirkondlik koostöö kaasa aidata säästvate arengule Läänemere piirkonnas?” Läänemere *Agenda 21* on suureks sammuks säästva arengu suunas ning samal ajal tunnistatakse ka vajadust arendada edasi sotsiaalseid, kultuurilisi ja majanduslikke suundi. Läänemere *Agenda 21* täiendab rahvusvahelisi, riiklikke ja kohalikke algatusi, samuti tööd, mida on tehtud näiteks HELCOM-i ja VASAB-i raames. Arvesse võetakse ka Euroopa Liidu dimensiooni.

1.7 Ettevalmistuste käigus peeti oluliseks, et Läänemere *Agenda 21* protsess oleks demokraatlik, avatud ja selge ning arusaadav. Protsessi juhib vanemametnike grupp, mille liikmed esindavad Läänemere maade Nõukogusse kuuluvaid riike, Euroopa Komisjoni, HELCOM-i, VASAB-it, Rahvusvahelist Läänemere Kalanduskomisjoni, Põhjamaade Ministrite Nõukogu, Läänemere Turismikomisjoni, Loodusressursside ja Keskkonnauuringute Keskust, Koalitsiooni Puhas Läänemeri, Euroopa Majanduskomisjoni, Euroopa Rannikualade Kaitse Liitu, Rahvusvahelist Kaubanduskoda, Rahvusvahelist Keskkonnakorralduse võrgustikku, Läänemere kalurite töögrupp, Maailma Looduse Fondi Läänemere programmi, Läänemere Linnade Liitu, Säästva Arengu Ülemaailmset Ärinõukogu ning selliseid rahvusvahelisi finantsinstitutsioone nagu Maailmapank, Euroopa Rekonstruksiooni ja Arengupank, Euroopa Investeerimispank, Põhjamaade Investeerimispank ja Põhjamaade Keskkonnakaitse Finantseerimise Korporatsioon. Et suurendada osalemist kohalikul tasandil, organiseerisid piirkondlikud valitsusvälised organisatsioonid 1998 a. kevadel mitmeid seminare. Kogu Läänemere *Agenda 21* puudutav dokumentatsioon, taustinformatsioon, vanemametnike grupi kohtumiste protokollid ja seminaride aruanded on avaldatud Läänemere *Agenda 21* koduleheküljel (<http://www.ee.baltic21>).

1.8 Töö Läänemere *Agenda 21* raames on keskendunud seitsmesse, piirkonna seisukohalt majanduslikult ja keskkonnakaitsele eriti olulisse sektorisse. Iga sektori jaoks töötatakse välja suunad ja stsenaariumid ning tegevuskavad, mis sisaldavad ka ajakavasid, tööde teostajaid ja finantseerimise allikaid. Vastutus sektorite töö eest on jagatud vanemametnike nõukogu liikmete vahel. Nimetatud seitse sektorit ja nende juhtmaad/organisatsioonid on järgmised: põllumajandus (HELCOM ja Rootsi), energeetika (Taani ja Eesti), kalandus (Rahvusvaheline Läänemere Kalanduskomisjon), metsandus (Soome ja Leedu), tööstus (Venemaa ja Rootsi), turism (Soome, Eesti ja Läänemere Turismikomisjon) ja transport (Saksamaa ja Läti). Lisaks eeltoodule on välja töötatud kõiki sektoreid ja piirkonna arengut kajastav aruanne ruumilise planeerimise alase tegevusest, kus järgitakse Stockholmi deklaratsiooni Säästva arengu poliitikast ruumilises planeerimises, mille nimetatud valdkonna eest vastutavad ministrid võtsid vastu 22. oktoobril 1996. Läänemere *Agenda 21* väljatöötamisele kaasati sadu piirkonna elanikke. Läänemere *Agenda 21* kujutab endast integreeritud ja mitmekülgset dokumenti, mis tugineb eespool nimetatud sektorite, VASAB-i, rahvusvaheliste finantsinstitutsioonide, Läänemere Linnade Liidu, Läänemere kohaliku *Agenda 21* foorumi ja koalitsiooni Puhas Läänemeri aruannetel.

1.9 See dokument on esitatud Saltsjåbadeni deklaratsiooniga antud volituste täitmiseks ja kujutab endast ühist avaldust selle kohta, kuidas Läänemere piirkonna riigid lähevad üle säästvate arengule. Läänemere *Agenda 21* on väärtuslikuks panuseks turvalisusele ja stabiilsusele selles piirkonnas.

2. Läänemere *Agenda 21* põhimõtted

2.1 Nagu märgiti Saltsjöbadeni deklaratsioonis, tuleks Läänemere piirkonna *Agenda 21* väljatöötamisel arvesse võtta selliseid varem omaks võetud põhimõtteid, nagu “ettevaatuse printsiip” ja “saastaja maksab” põhimõte, samuti selliseid rahvusvahelisi lepinguid, nagu kliimamuutuste raamkonventsioon, loodusliku mitmekesisuse konventsioon, õhusaaste riigipiiriülese kauglevi konventsioon ning sellega seotud protokollid ja Läänemere piirkonna merekeskkonna kaitse konventsioon (Helsingi konventsioon). Läänemere *Agenda 21*-s võetakse arvesse ka Amsterdami lepingut ning samuti ministrite kalanduse ja keskkonnaküsimuste integratsiooni alase vahekohtumise lõppavaldust (Bergeni deklaratsioon), Toitlus- ja Põllumajandusorganisatsiooni tegevuseeskirja vastutustundliku kalapüügi kohta ning Läänemeres ja beltides kalapüügi ja elusressursside kaitse konventsiooni (Gdanski konventsioon). Ka subsidiaarsuse põhimõte on üks väga olulisi põhimõtteid säästva arengu saavutamisel. Tegevussuundade ja poliitiliste otsuste tegemisel on edaspidi vaja rakendada pikaajalist ja igakülgset perspektiivi. Läänemere Agenda 21 toetub demokraatialle, avatusele ja üldsuse laialdasele osalemisele ning samuti arvestatakse vajadusega edendada kasvatustööd ja tõsta üldsuse teadlikkust säästva arengu küsimustes.

2.2 Ülaltoodud põhimõtted ja lepingud on põhielemendiks käesolevas dokumendis ja Läänemere *Agenda 21* sektorite aruannetes esitatud säästva arengu eesmärkide, stsenaariumide, tegevussuundade ja -kavade väljatöötamisel.

3. Praegune tegevus

3.1 Töö, mida Läänemere piirkonnas teeb HELCOM, on ülemaailmselt tunnustatud näide piirkondlikust valitsustevahelisest koostööst, mille sihiks on Läänemere kaitse, vähendades selleks muuhulgas omavalitsuste, tööstusettevõtete, põllumajanduse ja transpordi keskkonnamõju. VASAB 2010 ja Rahvusvaheline Läänemere Kalanduskomisjon on kaks olulist valitsustevahelist organisatsiooni, mis Läänemere piirkonnas on tähtsad säästva arengu seisukohtast, samuti nagu töö, mida teevad Põhjamaade Ministrite Nõukogu, Läänemeremaade Ministrite Nõukogu, Barentsi Euro-Arktika Nõukogu ja Arktika Nõukogu ning mida tehakse Läänemeremaade alampiirkonna tasandil.

3.2 Euroopa Liidu vastus Rio deklaratsioonile on Euroopa Liidu viies keskkonnategevuskava. Hiljem kinnitas Amsterdami leping säästva arengu üheks EL-i keskseks eesmärgiks, tugevdades seega nõuet keskkonnaliste kaalutluste integreerimiseks kõikidesse tegevusvaldkondadesse. Lühemas perspektiivis on üheks oluliseks sammuks säästva arengu suunas EL-i lähendamise protsess uutes demokraatlikes riikides ning partnerluse ja koostööleping EL-i ja Venemaa vahel. Pikemas perspektiivis on siiski vajalik turgude edasine ülevaatamine selleks, et edendada säästvat arengut, mis põhineks normaalsel majanduskasvul, majanduslikul ja sotsiaalsel arengul, ressursside mõistlikul majandamisel ja heitkoguste vähendamisel allapoole kriitilist koormust.

3.3 Kõigis Läänemere piirkonna riikides on säästev areng riiklikul tasandil esmajärgulise tähtsusega poliitiline küsimus. Mõned riigid on koostanud säästva arengu tarvis eriprogrammid, samal ajal kui teised on püüdnud integreerida need küsimused siseriiklikesse keskkonnakavadesse. Peale majanduslike ja õigusloomevahendite on selliste säästva arengu strateegiate puhul olulisteks ka koolitamine ja informatsiooni vahendamine.

3.4 Rio deklaratsioonis pandi suur osa vastutusest kohalikele omavalitsustele. Aalborgi konverentsil 1994. a kirjutati alla Aalborgi hartale ning algatati EL-i poolt toetatud kampaania Euroopa linnad säästva arengu tee, millele nüüdseks on alla kirjutanud paljud Läänemere piirkonna omavalitsused. Läänemere piirkonnas

on loodud sellised linnade ja omavalitsuste piirkondlikud koostöövõrgud, nagu näiteks Läänemere Linnade Liit ning Läänemere kohaliku *Agenda 21* foorum. Need ühendused edendavad teadmiste ja kogemuste vahetamist ning käivitavad säästva arengu projekte.

3.5 Valitsusväliste organisatsioonide vaheline koostöö piirkonnas on paranenud pärast poliitiliste reformide läbiviimist Läänemere piirkonna uutes demokraatlikes riikides. Äri sektoris on firmade vahel loodud mitmeid piirkondlikke koostöövõrke edendamaks majanduslikku koostööd ja kaubandust ning sidumaks keskkonnaalaseid perspektiive ärijuhtimise ja tegevussuundadega. Ka paljud piirkonna koolid ja ülikoolid on algatanud säästva arengu projekte.

3.6 Läänemere piirkonnas on loodud ka mitmeid valitsuste ja valitsusväliste organisatsioonide vahelisi ühendusi. See ulatuslik organiseerumine piirkonnas rajab tugeva aluse säästvale arengule ülemineku saavutamisele suunatud koostöö edasisele tugevdamisele. Siiski ei hõlma koostöö Läänemere piirkonnas veel kogu säästva arengu kontseptsiooni, kus oleks kaasatud kõik olulised sektorid ja kuhu oleks integreeritud sektoriaalsed, ruumilise planeerimise, majanduslikud, sotsiaalsed, kultuurilised ja keskkonnaaspektid. Riiklike *Agenda 21* programmide väljatöötamine ja rakendamine, k.a riiklikud eesmärgid, strateegiad ja tegevused säästva arengu saavutamiseks on olulise tähtsusega piirkondliku ja kohaliku initsiatiivi toetamiseks. Oma eristungjärgul (ülemaailmne tippkohtumine Rio+5) 1997 a. juunis kutsus ÜRO Peaassamblee kõiki riike üles sõnastama ja välja töötama aastaks 2002 riiklike säästva arengu strateegiaid, kus kajastuksid kõikide huvitatud poolte panused ja vastutus. Seega palutakse kõigil Läänemere piirkonna riikidel tungivalt lähemas tulevikus ellu rakendada riiklike säästva arengu programme. Ilmne on ka piirkondliku ja riikliku toetuse vajadus Läänemere Linnade Liidu, Läänemere kohaliku *Agenda 21* foorumi ja Koalitsiooni Puhas Läänemeri poolt organiseeritavateks nn. inimestelt-inimestele tegevustes.

4. Definitsioonid ja eesmärgid

4.1 Brundtlandi komisjoni antud säästva arengu definitsioonile osaks langenud üldine heakskiit näitas, et tähtis on püstitada sellised eesmärgid, mis on piisavad säästvale arengule ülemineku suunamiseks. Allpool defineeritud üldeesmärk ja sektorite eesmärgid, on peamiselt kvalitatiivsed, kuid hõlmavad ka teatud kvantitatiivseid elemente nende alade jaoks, mille kohta andmed on kättesaadavad ja kokkulepped saavutatud. Läänemere *Agenda 21* kontekstis kasutatuna on need pigem suunavad kui olukorda näitavad ja seetõttu tuleks neid vaadata dünaamilises, mitte staatilises kontekstis.

4.2 Säästva arengu saavutamisel pikema aja jooksul on kõige tähtsamaks ning Läänemere piirkonna arengut mõjutavaks ülesandeks keskkonna- ja loodusvarade taluvuse piiridega arvestamine. Vajadust hoida arengut ökosüsteemide ja ressursside poolt seatud taluvuse piirides on seega tunnustatud kui üleüldist pikaajalist strateegiat. Läänemere piirkonnas peab säilima loodusvarade rikkus ja eluterve keskkond ka selleks, et toetada tulevaste põlvkondade arengutaotlusi. Seda toetavad vahendid on aga oma olemuselt majanduslikud ja sotsiaalsed ning vajavad hästtöötavat ühiskonda; ülemaailmselt konkurentsivõimelist Läänemere piirkonda; uute lahenduste (tehnoloogiliste jt.) leidmist, mis ei ole vastuolus säästva arenguga, samuti säästvate tarbimismudelite kindlaksmääramist ja rakendamist ning mitesäästvate süsteemide ja praktika kõrvalejätmist.

4.3 Läänemere Agenda 21 aluseks on võetud järgnev üldeesmärk:

4.4 Säästva arengu üldeesmärk

“Läänemere piirkonna koostöö oluliseks eesmärgiks on rahvaste elu- ja töötingimuste pidev parandamine säästva arengu, loodusvarade säästva majandamise ja keskkonnakaitse tagamise raames. Säästev areng hõlmab kolme üksteisest sõltuvat mõõdet - majanduslikku, sotsiaalset ja keskkonnaalast.

Piirkonna seisukohalt tähendab see:

- praeguse ja tulevaste põlvkondade turvalist ja tervet elu;
- koostööle suunatud ja edukat majandust ning ühiskonda kõigi jaoks;
- demokraatial, avatusel ja osalemisel põhinevat koostööd kohalikul ja piirkondlikul tasandil;
- looduse ja ökosüsteemide mitmekesisuse ja produktiivsuse taastamist või säilitamist;
- atmosfääri, maapinna ja vee saastamine ei ületa looduse taluvusvõimet;
- taastuvate ressursside tõhusat kasutamist ja majandamist piirides, mis arvestab nende taastumisvõimet;
- taastumatute ressurssidest materjalide voogude muutmist tõhusaks ja tsükliliseks ning taastuvate asendusainete väljatöötamist ja edendamist;
- erinevate teostajate ja ühiskonnakihtide kõrget teadlikkust säästvale arengule viivate elementide ja protsesside osas.

Läänemere piirkond tunnustab oma vastastikust sõltuvust teistest maailma osadest ja annab oma panuse säästva arengu eesmärkide saavutamisele nii Euroopas kui kogu maailmas.

4.5 Sektorite eesmärgid on välja töötatud sektorite endi ning edasi arendatud vanemametnike grupi poolt. Eesmärgid on kooskõlas kindlaksmääratud põhimõtetega. Eesmärgid on seatud selleks, et juhendada valikute tegemist nende ettepanud tegevuste hulgas, mis on tehtud Läänemere piirkonna suunamiseks säästva arengu teele. Sektorite eesmärgid moodustuvad üldeesmärgi erinevatest tahkudest ja näitavad, kuidas peaks sektorite areng kaasa aitama üldeesmärgi saavutamisele ja säästvale arengule Läänemere piirkonnas. Sektorite eesmärkidele on lisatud ruumilise planeerimise alane eesmärk, mis arvestab säästva arengu konteksti.

4.6 SÄÄSTVA ARENGU EESMÄRGID PÖLLUMAJANDUSES

Põllumajandusel on tuleviku ühiskonnas märkimisväärne koht. Säästev areng põllumajanduses tähendab pikemas perspektiivis kvaliteetseid toiduaineid ja teisi põllumajandustooteid/teenuseid, kusjuures arvesse võetakse majandus- ja sotsiaalseid struktuure nii, et säiliks taastuvate ja taastumatute ressursside baas. Olulised kaasnevad eesmärgid on alljärgnevad:

- talunike sissetulekud peaksid olema küllaldased, et tagada põllumajanduslikule kogukonnale vääriline elustandard;
- talunikud peaksid kasutama selliseid tootmismeetodeid, mis ei ohusta inimeste või loomade tervist ega halvenda keskkonnaseisundit, k.a looduse mitmekesisust ning samal ajal minimeeriks keskkonnaprobleeme, mille eest tulevastel põlvkondadel tuleb vastutada;
- taastumatud ressurssid tuleb järk-järgult asendada taastuvate ressurssidega ja taastumatute ressursside ringlus viia maksimumini;
- säästev põllumajandus rahuldab ühiskonna vajadusi toidu ja puhkuse järele, säilitab maapiirkonna maastiku, kultuuriväärtused ja ajaloopärandi ning aitab kaasa stabiilsete, hästiarenenud ja turvaliste maakogukondade tekkele;
- tagatakse põllumajandusliku tootmise eetilised seisukohad.

4.7 SÄÄSTVA ARENGU EESMÄRGID ENERGEETIKAS

Energeetikasektori säästvaks arenguks on vaja:

- püstitada eesmärgid, mis puudutavad varustamise turvalisust, keskkonna taluvusvõimet, ressursside majandamist, majandust ja ohutust;
- tagada, et otsustajad kõigil tasanditel oleksid meelestatud neid eesmärke järgima;
- vajadusel üle vaadata eesmärgid ja stiimulid, vastavalt kasvavatele teadmistele ja õigele indikaatorite seirele.

Aastaks 2030 on püstitatud järgmised esmased ülesanded:

- kaasaegsel tehnoloogial põhinevad peamised energiaga seotud teenused peavad olema kättesaadavad kogu elanikkonnale;
- energiaga varustamine ei tohi tekitada saastumist, mis ületaks hapestumise, eutrofeerumise, troposfääri osooni ja ülemaailmse kliimamuutusega seotud kriitilisi koormusi või kriitilist taset;
- tuumajäätmete ja tuumaenergia tootmisega seotud ohtude kõrvaldamine;
- ressursside majandamisega säilitada pikaajaline varudega kindlustamine.

Selleks, et täita esmaseid ülesandeid tuleb saavutada mitmeid teiseid eesmärke, eriti mis puudutab:

- energia kokkuhoidu;
- tõhusamat energiakasutust, k.a soojuse- ja tuumaenergia koostootmist;
- tõhusamat taastuvate energiaressursside kasutamist ja suure süsinikusaldusega fossiilsete kütuste asendamist väikese süsinikusaldusega fossiilsete kütustega.

4.8 SÄÄSTVA ARENGU EESMÄRGID KALANDUSES

Säästev areng kalanduses saavutatakse siis, kui terves ökosüsteemis on suure tõenäosusega tagatud kalavarude taastootmise võime pika aja jooksul, tagades samal ajal ka stabiilsed majanduslikud ja sotsiaalsed tingimused kõigile kalandusega tegelejatele.

- Seega tähendab säästva arengu saavutamine Läänemere piirkonna kalanduses majanduslikult ja sotsiaalselt säästva ning keskkonna seiskohalt turvalise ja vastutustundliku kalanduse arendamist:
- bioloogiliselt elujõuliste kalavarude, mere- ja veekeskonna ning nendega kaasneva looduse mitmekesisuse säilitamise kaudu;
- eeltoodud piirides maksimaalsete kalapüügi võimaluste loomise ja asjakohase valikpüügi meetodite abil;
- avamere- ja rannakalavarudest saadava otsese ja kaudse kasumi õiglase jaotamise kaudu kohalike kogukondade vahel.

4.9 SÄÄSTVA ARENGU EESMÄRGID METSAMAJANDUSES

Metsade ja metsamaade majandamine sellisel ja sellisel tasemel, mis ei kahjustaks teisi ökosüsteeme ja tagaks, et säiliks nende looduse mitmekesisus, tootlikkus, taastumisvõime, elujõulisus ja potentsiaal täita nüüd ja ka tulevikus vastavaid ökoloogilisi, majanduslikke ja sotsiaalseid funktsioone kohalikul, riiklikul ja ülemaailmsel tasandil. Säästva metsamajanduse kriteeriumid on järgmised:

- metsavarude hooldamine ja asjakohane edendamine ning nende panus ülemaailmsesse süsinikuringi;
- kahjustamata ja elujõulise metsaökosüsteemi säilitamine;

-
- metsa tootlike funktsioonide säilitamine ja ergutamine (puit ja mitte-puit);
 - looduse mitmekesisuse säilitamine, kaitse ja asjakohane tõhustamine metsa ökosüsteemis;
 - kaitsefunktsioonide säilitamine ja asjakohane tõhustamine metsamajanduses (eriti pinnas ja vesi);
 - teiste sotsiaalmajanduslike funktsioonide ja tingimuste säilitamine.

4.10 SÄÄSTVA ARENGU EESMÄRGID TÖÖSTUSES

Tööstussektori säästev areng Läänemere piirkonnas säilitab majanduslike, sotsiaalsete, tehnoloogiliste ja keskkonnaalaste edusammude järjepidevuse. Piirkonna tööstussektori jaoks tähendab see:

- ökoloogilise põhjendatuse saavutamist konkurentsivõimeliste hindadega kaupade ja teenuste osutamise teel, mis rahuldavad inimeste ja sotsiaalseid vajadusi ja loovad elukvaliteeti, samal ajal järkjärgult vähendades ökoloogilist mõju ja ressursside kasutamise intensiivsust toote kogu elutsükli jooksul tasemeni, mis looduse mitmekesisuse, ökosüsteemi ja loodusvarade kasutamise seisukohalt vastab vähemalt Läänemere piirkonna hinnangulisele taluvusvõimele;
- töötajate töökeskkonna ja tööohutuse parandamist;
- säästva arengu strateegiate rakendamist ressursside, protsesside, toodete ja teenuste osas.

4.11 SÄÄSTVA ARENGU EESMÄRGID TURISMISEKTORIS

Säästev turism kujutab endast igasugust turismi arendamise vormi või tegevust, mis arvestab keskkonnaaspekte, tagab loodus- ja kultuuriresursside pikaajalise kaitse ning on sotsiaalselt ja majanduslikult vastuvõetav ja õiglane.

Üldeesmärgiks on jõuda kokkuleppele säästva turismi nõuete suhtes Läänemere piirkonnas. Turismisektori eesmärgid säästva turismi arendamisel viitavad kolmele säästva arengu põhimõtte peamisele tegurile, s.o keskkonnale, majandusele ja inimestele ning on sõnastatud järgmiselt:

- säilitada elujõulist ja tervet keskkonda, kindlustada looduslike ja tehismaastike rekreatsiooniks sobiv kvaliteet ja integreerida loodus-, kultuuri- ja inimkeskkond;
- edendada ja säilitada turismiäri konkurentsivõimelist kvaliteeti ja tõhusust;
- luua rahuldavad sotsiaalsed tingimused turistidele ja kohalikule elanikkonnale.

4.12 SÄÄSTVA ARENGU EESMÄRGID TRANSPORDISEKTORIS

Säästva transpordiarengu eesmärk Läänemere piirkonnas koosneb kahest osast:

- minimeerida negatiivsed keskkonnamõjud, taastumatute ressursside tarbimine ja maa kasutamine transpordi vajadusteks, eesmärgiga kaitsta inimeste tervist ja keskkonda, eriti piirkonna tundlikke ökosüsteeme;
- säilitada transpordisektori suutlikkust anda omapoolne panus Läänemere piirkonna majanduslikku ja sotsiaalsesse arengusse.

4.13 SÄÄSTVA ARENGU EESMÄRGID RUUMILISEL PLANEERIMISEL

Säästva arengu eesmärke silmas pidades tuleks planeerimisel:

- edendada majanduslikku ja sotsiaalset arengut, tagades samaaegselt looduskeskkonna ja kultuuripärandi kaitse ja säilimise;
- toimida selliseid menetlusi ja organisatsioonilisi põhimõtteid rakendades, mis rajanevad üldsuse osalemisele, koostööle ja subsidiaarsusele;
- kaasa aidata kogu piirkonna konkurentsivõimele EL-is ja maailmas, samaaegselt edendades sotsiaalset ja majanduslikku ühtekuuluvust piirkonnas enam-vähem edukate piirkondade ning linna ja maa vahel.

4.14 Tervikuna esitab Läänemere *Agenda 21* on positiivne uuenduslik algatus, milles esitatakse pikaajalised eesmärgid ja juhendid poliitika kujundamiseks ja koostöö arendamiseks piirkonnas. Läänemere *Agenda 21* on ka esimeseks sammuks ühise ja kooskõlastatud piirkondliku nägemuse realiseerimise suunas. Eesmärgid osutavad järjekindlalt säästva arengu olemusele ja suundadele Läänemere piirkonnas.

5. Puudused ja takistused

5.1. Säästvale arengule ülemineku puhul on kõige tähtsam jõuda selleni, et säästva arengu kolm aspekti üksteist vastastikku mõjutaksid ja toetaksid. Selles valdkonnas praegu esinevad puudused põhjustavad vajakajäämisi tegevustes, mille eesmärgiks on tagada majandustegevuse hoidmine looduse pikaajalist taluvusvõimet arvestaval tasemel, saavutades samal ajal soodsa majandus- ja kaubandusõhkkonna ning kindlustades inimeste heaolu.

5.2. Praegu tehtavad jõupingutused Läänemere piirkonnas ei ole piisavad tagamaks sektorite majanduslikku sõltumatust taastumatutest energiaallikatest ja materiaalistest ressurssidest; samuti on ebapiisavad saastamise ja muu negatiivse keskkonnamõju vähendamiseks võetavad meetmed. Vaatamata poliitilistele kokkulepetele, kus deklareeritakse, et keskkonnaaspektidega seotud väliskulude ja määramatustega tegelemisel tuleb nii otsustamisel kui ka tegevussuundades juhinduda "saastaja maksab" ja ettevaatuspõhimõtetest, on poliitiliselt osutunud keerukaks neid põhimõtteid täies mahus rakendada. See puudutab siseriiklike maksustamisel põhinevaid, õiguslikke jt otsustusprotsessi ja poliitikat mõjutavaid hoobi nii erasektoris kui ka avalikus sektoris.

5.3. Stiiimulid majanduse kasvu ning piirkondliku ja siseriikliku õigluse saavutamiseks on suured - seda valitsuste, erasektori ja üldsuse huvide kokkulangemise tõttu. Siiski on lähiperspektiivis oluline kõigis riikides soodsa kaubandus-, majandus- ja sotsiaalse keskkonna saavutamine. See puudutab eriti uusi demokraatlikke riike, kus on siiani säilinud paljud olulised majanduse tasakaalustatud arengut takistavad tegurid. Need takistused tulenevad muu hulgas ka lünklikest õigusaktidest, seaduste nõrgast jõustamisest, tolli ja sertifitseerimisega seotud probleemidest, illegaalsest kaubandusest, puudustest maksusüsteemis ja ebaefektiivsest juhtimisest. Pikemas perspektiivis need takistused siiski ületatakse ning seda tänu tugevatele poliitilistele ja turustiimulitele. Samuti suurendavad keskkonda tehtavad investeeringud ja majanduskasv sotsiaalsete probleemide (näiteks tööpuuduse, tervise ja sotsiaalse kindlustatusega seotud probleemide) lahendamise võimalikkust.

5.4. Praegu leidub mitmeid takistusi, mis puudutavad kõiki Läänemere piirkonna riike ning mis tõkestavad majanduse, keskkonna ja sotsiaalsfääriga seotud aspektide vastastikust mõju ja toetamist.

5.4.1. Läänemere piirkonna koostöö raames ei ole siiani komplekselt tegeldud kogu säästva arengu kontseptsiooniga, millesse oleksid haaratud kõik olulised sektorid ning kus käsitletakse komplekselt erinevaid sektorიაalseid, ruumilise planeerimise, majanduslikke, keskkonnavalaseid ja sotsiaalseid aspekte.

5.4.2. Samuti leidub praegu mitmeid võimalusi, et parandada siseriiklikul tasandil majanduslike, keskkonnavalaste ja sotsiaalsfääriga seonduvate huvide integreerimist poliitilistesse ja erasektori tegevussuundadesse ning otsustusprotsessi, lähtudes terviklikest ja pikaajalistest perspektiividest. Üldjuhul ei ole piisav ka sektoritevaheline koostöö probleemide lahendamisel ning sektoreid puudutavate probleemide vältimiseks sobivate lahenduste väljatöötamisel ja rakendamisel. Veelgi enam, ebapiisav on ka sektorite poolt endale võetud ja teistele pandud vastutus.

5.4.3. Mõnes sektoris puuduvad selged eesmärgid, mida oleks võimalik hinnata, mille täitmist jälgida ja mis aitaksid määratleda üksteisega vastuolus olevaid huvisid nii sektorisiseselt kui ka erinevate sektorite vahel. Sellest tulenevalt on praegu raske nõuda ühtsetel klassifikatsioonisüsteemidel ja andmekogumise meetoditel põhineva informatsiooni esitamist.

5.4.4. Lõpetuseks tuleks märkida, et põhiline ületamist vajav takistus on praegu üldsuse ning riiklikus ja erasektoris valitsev säästva arengu alaste teadmiste, koolituse ja teadlikkuse madal tase.

6. Stsenaariumid ja visioonid

6.1. Sektorite senise tavaarengu jätkumise stsenaariumite tulemusi käsitlevate aruannete põhjal võib väita, et Läänemere piirkond kui tervik ei ole veel asunud säästva arengu teele. Poliitika ja infrastruktuuri põhjalikumate muudatuste puudumine tähendab, et kavandatud arengusuunad ei vasta säästva arengu eesmärkidele. Eriti puudutab see transpordi-, kuid samuti - tõsi küll erineval määral - ka teisi sektoreid. Analüüside kohaselt põhjustab piirkonna kiire areng praeguste arengusuundade jätkumisel vastuvõetamatult suurt õhusaaste ja veereostuse (ning mitte ainult Läänemere reostuse) kasvu. Teiselt poolt on piirkonna selline kasv ja suurem võrdsus nii soovitatav ja oluline kui ka säästvale arengule üleminekuks vajalike ressursside tekitamiseks võimalusi pakkuv. Seetõttu on sektorite säästva arengu stsenaariumite ühiseks jooneks selliste potentsiaalsete vasturääkivuste kõrvaldamiseks sobivate edukate lahenduste väljapakumine.

6.2. Lähtudes sektorite stsenaariumite esitluse tulemustest ning võttes arvesse VASAB-i aruandes esitatud säästva ja tasakaalustatud ruumilise arengu visiooni, on Läänemere piirkonna jaoks välja töötatud säästva arengu visioon, mis põhineb Läänemere *Agenda 21* eesmärkidel ja alltoodud põhipunktidel:

- säästva arengu majanduslikud, sotsiaalsed ja keskkonnaaspektid on kompleksed ja üksteist mõjutavad;
- eeldatakse jõukuse ühtlast jaotumist piirkonnas;
- piirkonna taluvusvõime seab piirid inimtegevuse ulatusele;
- arvestatakse globaalset konteksti, asetades põhiorhk piirkondlikele küsimustele.

6.3. Visioon säästvast Läänemere piirkonnast aastal 2030

6.3.1. See visioon põhineb säästva arengu põhiaspektidel, väljendatuna majanduslikes, sotsiaalsetes ja keskkonnavalastes kategooriates: piirkonnasisesed majanduslikud erinevused on kadunud, tööpuuduse tase on viidud miinimumini, majanduslik sõltuvus taastumatutest energiaallikatest ja ressurssidest on oluliselt vähenenud, samuti on märkimisväärselt vähendatud kasvuhooonegaaside heitkoguseid ning muldade ja vee hapestumine on viidud tasemeni, mis kindlustab ökosüsteemide produktiivsuse ja mitmekesisuse säilimise, ka on paranenud Läänemere merekeskkond ning seal saavad eksisteerida elujõulised ja terved ökosüsteemid. Tarbijad ja erinevad ühiskonnasegmenid on hästi informeeritud arenguga seotud sotsiaalsetest ja keskkonnavalastest teguritest.

6.3.2. Läänemere piirkonnas on täielikult ära kasutatud selle piirkonna suur potentsiaal majandusliku ja sotsiaalse olukorra oluliseks parandamiseks, mis on avanud võimalused piirkonna majanduse säästvaks arendamiseks. Kiire majanduslik areng, eelkõige just uutes demokraatlikes riikides, on loonud aluse ohutu ja tervisliku elukeskkonna säilitamiseks ning põhjustanud seniste suurte erinevuste kadumist piirkonna üldises elustandardis. See on andnud ka võimaluse investeringute tegemiseks uude infrastruktuuri ning säästvale arengule üleminekuks vajalike ressursside leidmiseks. Majandus-, kaubandus-, sotsiaal- ja teiste sektorite dünaamiline poliitika on suunatud säästva arengu eesmärkide toetamisele. Uutes demokraatlikes riikides on elustandard ja tarbimise tase oluliselt tõusnud tänu tööstussektori hoogsale arengule, millele on osaliselt kaasa aidanud suhteliselt kõrge haridustase ja oskustöölise olemasolu. Samuti on vähenenud riikidevahelised majanduslikud erinevused. Saavutatud majanduskasv väljendub piirkonna majandustegevuse mitmekordistumises. Selline majanduskasv nõuab olulist arendustööd, töhusate ja puhaste tehnoloogiate kasutamist ning majanduse kasvu eraldamist ressurssikasutusest, et ära hoida ökoloogilistest eesmärkidest kõrvalekaldumist. Taolise eraldamise üheks oluliseks elemendiks on suurte muudatuste saavutamine tootmispraktikas ja tarbimisharjumustes.

6.3.3. Aastal 2030 on üldine sotsiaalne kindlustatus kõrgel tasemel ning töötute arv piirkonnas on viidud miinimumini - seda tänu restruktureeritud ja terves piirkonnas hästi toimivale turumajandusele. Piirkonnasiseselt toimub tihe koostöö uute tegevussuundade ühtlustamisel ja juurutamisel. Maksude kehtestamisel on arvestatud ka ökoloogiaga seonduvaid aspekte.

6.3.4. Kasvuhoonegaaside heitkogus piirkonnas on aastaks 2030 vähenenud ligi poole võrra. Heitkoguste vähendamisele suunatud meetmed aitavad kaasa olukorra paranemisele ka teistes valdkondades. Selline vähendamine on osutunud võimalikuks tänu energeetika-, transpordi- ja tööstusesektoris võetud olulistele meetmetele, nagu näiteks energiakasutuse tõhustamine. Tööstusettevõtteid ja seadmeid on modifitseeritud ja kaasajastatud ning see on just uutes demokraatlikes riikides suurendanud energiat ja ressursside kasutamise tõhusust. Efektüsemad transpordivahendid, majandus- ja transpordisektori kasvu eraldamine, paremate soojustusmaterjalide kasutamine ehitussektoris ning soojuse ja energia kombineeritud tootmise suurendamine võimaldab paremat energiakasutust. Kasvuhoonegaaside heitkoguseid piiratakse rahvusvaheliste lepingutega. Läänemere piirkonna riikidel on laiemas kontekstis jätkuvalt täita aktiivne roll näiteks kliimamuutuste raamkonventsioonis ja selle protokollides sätestatud eesmärkide täitmisel, samuti üle-euroopalisel (Euroopa Majanduskomisjoni) tasandil ja OECD-s, edendamaks kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamiseks rakendatavat jõulist poliitikat.

6.3.5. Põllumajandussektoris on teravilja- ja loomakasvatus omavahel tihedalt seotud, võimaldades sel moel sõnniku tõhusat taaskasutust ja väiksemate väetisekoguste kasutamist. Mahepõllumajanduse põhimõtteid on edasi arendatud ja neid rakendatakse. Märgalasid säilitatakse ja taastatakse või rajatakse uusi tehislikke märgalasid vähendamaks toitainete imbumist järvedesse ja Läänemerele. Samuti kantakse hoolt looduse ja maastike mitmekesisuse, kultuuriväärtuste ja ajaloolise pärandi eest. Põllumajanduse suurema tootlikkuse tõttu on piirkonna rahvastiku toitmiseks ja loomasööda kasvatamiseks vaja nii vähem maad kui ka vähem inimesi. Nii vabanenud maa-alasid kasutatakse muu hulgas ka energiat tootmiseks või taasmetsastamiseks, mis loob maal elavatele inimestele alternatiivseid sissetuleku- ja tööhõivevõimalusi, või kasutatakse seda maad ekspordiks ettenähtud toiduainete tootmiseks, et rahuldada üha kasvavat ülemaailmset nõudlust.

6.3.6. Piirkonnas tekkinud ja õhku sattuvate saasteainete põhjustatud hapestumine on vähenenud näiteks maakasutuse ja liikluse planeerimise integreerimise tagajärjel, mistõttu on vähenenud tööhõive struktuurist tulenevate sõitude maht, eriti igapäevaste lühikeste autosõitude osas. Märkimisväärselt on vähendatud ka energeetika-, transpordi- ja tööstusesektoris tekkivaid heitkoguseid; seda on saavutatud näiteks tõhusama energiakasutuse ja varasemast erinevate kütuseliikide kasutuselevõetuga. Uutes demokraatlikes riikides on heitkogused vähenenud ka nende stiimulite tõttu, mis on kiirendanud sealse autopargi uuendamist. Aastaks 2010 on energiatarbimine stabiliseerunud ja hakanud seejärel vähenema ning näiteks lämmastikoksiidi heitkoguseid on juba vähendatud ebaoluliselt madala tasemeni. Tänu Euroopa tasandil sõlmitud lepingutele on vähenenud väljastpoolt Läänemere piirkonna riike pärinevad piiriülesed heitkogused. Ökosüsteemide produktiivsus (näiteks metsasektoris) on tagatud muldade vähenenud hapestumisega. Kaitstakse vanu looduslikke metsi ning riigimetsade produktiivsust ja looduse mitmekesisust.

6.3.7. Tänu energeetika-, transpordi-, tööstus- ja põllumajandussektoris võetud meetmetele on Läänemere seisukord aastaks 2030 märkimisväärselt paranenud. Tõhusate heitveepuhastussüsteemide rakendamine on selleks ajaks juba peaaegu lõpule viidud ning toimub pikaajaliste säästvate süsteemide laialdane juurutamine. Kõik teravad probleemid piirkonna nn probleemsetel aladel on 2030. aastaks ammu lahendatud. Nende muutuste tagajärjel on paranenud olukord kalandus- ja turismisektoris – seda eelkõige tänu ökosüsteemide suurenenud produktiivsusele, looduse mitmekesisusele ja alade suuremale puhkemajanduslikule väärtusele.

6.3.8. Erinevates sektorites ja ühiskonna erinevatel tasanditel on suurenenud säästva arengu majanduslike, sotsiaalsete ja keskkonnaaspektide alane teadlikkus. Tarbijatel on piisavalt informatsiooni (näiteks nn ökomärgistus toodetel) ning head võimalused säästvaks käitumiseks.

6.3.9. Lisaks eeltoodud küsimustele on Läänemere piirkonna riigid tegelenud veel mitmete teiste probleemidega, nagu näiteks looduse mitmekesisuse kaitse, taastumatute loodusvarade kasutamise vähendamine, raskmetallidest ja püsivatest orgaanilistest saasteainetest põhjustatud reostuse järkjärguline lõpetamine ning radioaktiivsuse riski vähendamine. Eelistatud on ennetavaid lahendusi, kuid ühiskond on olnud kohanemisvõimeline ka uute probleemide lahendamisel. Iga Läänemere piirkonna omavalitsus viib ellu kohalikku *Agenda 21*. Loodud on seiremehhanism. Üheks edukaks ennetavaks meetmeks on olnud energia ja ressursside kasutuse üldine vähenemine, mille on osaliselt tinginud ka tarbimises toimunud muudatused. Visiooni eelduseks on jätkuv ja arenev piirkonnasisene koostöö ja koordineerimine.

6.3.10. On esinenud eesmärkide vastuolu, millest kõige tõsisemad on vastuolud suure majanduskasvu ja keskkonnast lähtuvate eesmärkide vahel. Siin on nn vastastikuse kasu põhimõtetele toetuvad lahendused sillutanud tee säästva arengu põhimõtete järgimisele Läänemere piirkonnas - seda ressursside tõhusama kasutamise ja heitkoguste vähendamise kaudu. Ettenägelikud investeeringud äritegevusse ja tööstusse ning halduspoliitika on sel ajavahemikul taganud piirkonnas ressursitootlikkuse enam kui neljakordse kasvu. Tõhususe kasv on saavutatud muu hulgas tänu edukatele korduvkasutus- ja ringlusturgudele ning üldisele vähenenud materjalikasutusele ning väiksemate teadusmahukate toodete eelistamisele. Mittesäästvate tegevuste subsideerimine on järk-järgult lõpetatud. Investeeringuid puudutavate otsuste tegemisel arvestatakse säästva arengu põhimõtteid. Euroopa tasandil sõlmitud lepingutel on olnud tähtis roll väljastpoolt Läänemere piirkonda pärinevate piiriüleste heitkoguste vähendamisel.

6.3.11. Muudatusi on ühelt poolt põhjustanud dünaamiliste turgude koosareng, teiselt poolt on neid toetanud tarbijate eelistused ja uuendused (nii tehnoloogilised kui ka institutsionaalsed); kusjuures spetsiaalset sekkumist ei ole poliitika tasandil vaja olnud (näiteks uudsed suhtlemisvõtted). Ettenägelikud poliitilised algatused on olnud olulised näiteks autokütuse tõhusama kasutamise saavutamisel ning maakasutuspoliitika väljatöötamisel, mille tagajärjel on vähenenud ka autosõitude maht. Et vähendada näiteks heitkoguseid, on rangete keskkonnastandardite täitmiseks kohaldatud ühtlustatud miinimumnõudeid ja majanduslikke stiimuleid ning võetud meetmeid üldsuse teadlikkuse suurendamiseks säästva arengu küsimustes. Poliitiliste liidrite roll on olnud äärmiselt tähtis nii uute investeeringute seisukohalt kui ka ausa konkurentsi tugevdamiseks ettevõtetevahelisel, riiklikul, piirkondlikul ja kohalikul tasandil.

6.4. Eeltoodust võib teha kaks üldist ühtset järeldust. Esiteks, et Läänemere piirkonna säästva arengu teele asumine on ilmselge võimalus ning teiseks, et arvestades 2030. aasta perspektiive, ei ole ükski sektor ületamatuks takistuseks selle võimaluse ellurakendamisel, isegi kui vajalike muudatuste tegemine on keeruline. Lähtudes eeldusest, et kõik poliitiliselt vajalikud muudatused viiakse ellu, on kõik sektorid tegelikkuses suutelised säästvale arengule üleminekule oluliselt kaasa aitama - seda nii lühemas kui ka pikemas perspektiivis. Säästva arengu teele asumisega aitab Läänemere piirkond oluliselt kaasa säästva arengu saavutamisele globaalsel tasandil. Nagu on selgunud ka Läänemere *Agenda 21* materjalidest, on säästev areng mitmekülgne ja kompleksne kontseptsioon ning nõuab ühtlustatud lähenemispõhimõtteid, mis hõlmavad kõiki ühiskonnaeluga seonduvaid aspekte, sealhulgas ka seitset Läänemere *Agenda 21*-s käsitletud sektorit.

7. Mõju Poliitikale

7.1. Käesolevas peatükis antakse hinnang säästvale arengule üleminekuks vajalikest muudatustest tulenevatele poliitikaalastele muutustele, millele on viidatud visioonis ja üldeesmärgis. Mitmed sellised muutused hõlmavad endas muudatusi juba kokkulepitud protsessides ja tegevussuundades, et neid veelgi edendada ja tõhusamalt ellu rakendada. Ülejäänud neist puudutavad uusi lahendamist vajavaid probleeme. Säästvale arengule ülemineku saavutamiseks on nii Läänemere piirkonnas kui ka igal pool mujal vajalik suhteliselt põhjalik tegevussuundade ja prioriteetide muutmine.

7.2. Praeguste tegevussuundade tõhusam rakendamine

7.2.1. Ettenägelikud poliitilised otsused ning tõhus ja demokraatlik otsustusprotsess on kahtlemata säästvale arengule eduka ülemineku seisukohalt otsustava tähtsusega ning säästva arengu alusmüüriks olevaid demokraatlikke protsesse on vaja veelgi tugevdada. Üldmainitu eesmärgiks ei ole soovitada muudatuste tegemist otsustusprotsessis, vaid pigem tunnustada juba tehtava pideva ja järjekindlust nõudva töö vajadust. Säästev areng laiemas tähenduses ja keskkonnapoliitikas vajab edasist täpsustamist ning lülitamist poliitikasse ja otsustusprotsessi. Kogu piirkonna kõigil tasanditel tuleb suurendada üldsuse aktiivset osalemist otsustusprotsessist.

7.2.2. Piirkonnas on nii riiklikul kui ka kogu piirkonda hõlmaval tasandil vajalik ühtlustatud reguleeriv raamistik, mis selgelt hõlmaks kõiki säästva arengu aspekte. Üks selliseid aspekte hõlmab loodusvarade ja vahendite tõhusamat kasutamist, teine, heitkoguste vähendamist ning kolmas, Läänemere piirkonnaga seotud rahvusvaheliste keskkonnavalaste lepingute täitmist. Teiseks eelduseks on ühtlustatud majandushoobade rakendamine. Vajalik on ka “saastaja maksab” põhimõtte ja ettevaatuspõhimõtte senisest suurem lülitamine siseriiklikesse turgu reguleerivatesse õigusaktidesse. Eriti oluline on energiaallikate ja loodusvarade kasutamise subsideerimise lõpetamine ning kulutuste sissenõudmiseks vajalike mehhanismide loomine. Omavahel kombineerituna loovad need komponendid aluse piirkondlike keskkonnaprobleemide tõhusaks lahendamiseks, tururegulatsiooni ja keskkonnavalase järelevalve alaste rahvusvaheliste nõuete ning standardite kehtestamiseks, kaubanduses õiglaste konkurentsitingimuste tagamiseks ning illegaalse kaubanduse vähendamiseks. Samuti tuleks mõista, et mõne järgneva aasta jooksul on Euroopa Liiduga liitumist taotlevate riikide keskkonnavalase ja säästva arengu poliitika ning prioriteetide määratlemisel põhiteguriks Euroopa Liiduga ühinemise protsess.

7.2.3. Kuna säästva arengu kontseptsioon iseenesest ei ole eraldiseisev ning kuna säästev areng puudutab ja hõlmab ühiskonna kui terviku arengut, on huvide ja eesmärkide vastuolud vältimatud. See on üks keerulisemaid lahendamist vajavaid probleeme. Säästva arengu eesmärkidega vastuolus olevaid otsuseid tuleb vältida kõigil tasanditel. Vähimagi võimaluse korral peaks lahendus põhinema vastastikuse kasu põhimõttel, nagu näiteks ressursside tõhusam kasutamine (eriti taastumatute loodusvarade osas, mis tuleks asendada taastuvate ressurssidega), heitkoguste vähendamine ning materjalide ringlus ja korduvkasutamine.

7.2.4. Keskkonnakaalutluste ja vastutuse integreerimine sektorite tegevuspõhimõtetesse on juba tõestanud, et see on keskkonnavalaste saavutamise edukas viis. Nüüd tuleb sellealast tegevust laiendada, et hõlmata ka säästva arengu põhimõtteid. Vajalik on jätkuv majanduse, sotsiaalsete ja keskkonnavalaste aspektide integreerimine sektorიაalsesse planeerimisse. Sellelt seisukohalt lähtudes on väga tähtis Läänemere *Agenda 21*-s käsitletavas seitsmes sektoris tehtav töö.

7.2.5. Samuti on tähtis pidevate ja põhjalike uuringute läbiviimine valdkondade lõikes. See on kooskõlas olulise vajadusega saadud teadmisi rakendada selliste pilootprojektide ja uuenduslike väikesemastaabiliste

lahenduste praktilisel kasutamisel, mis sobivad väikestele ja keskmise suurusega ettevõtetele, ning vastavate algatuste edasiseks toetamiseks tuleb leida vahendeid.

7.2.6. Väga oluline on üldsuse teadlikkuse kasv säästva arengu vajalikkuse mõistmisel ja säästvate tarbimisharjumuste juurutamine, mis peaks hõlmama ka tarbijate teadlikkuse kasvu toodete mõjust keskkonnale. Selle eesmärgi saavutamiseks on oluline eelkõige informatsiooni edastamine ja inimeste harimine, tagamaks nii nende valmisoleku võtta vajaduse korral omaks “säästvate käitumisharjumuste” edendamiseks suunatud eeskirjad, normid või stiimulid.

7.2.7. Säästva arengu algatuste ja eesmärkide toetamiseks tuleb laialdasemalt kasutada ruumilist planeerimist, et positiivselt mõjutada maakasutuspoliitikat ning infrastruktuuri pikaajalist planeerimist.

7.2.8. Nii kahe- ja mitmepoolsete kui ka teiste koostöö- või abiprogrammide raames tuleb teadmiste ja tehnoloogia üleandmisega (sealhulgas väljaõppega) ning ressursidega seotud piirkondlikus tegevuses senisest enam arvestada säästva arengu eesmarke ning saavutada, et need veelgi enam toetaksid Läänemere *Agenda 21* tegevuskava.

7.2.9. Läänemere piirkonna ja Barentsi piirkonna Euro-Arktilise Nõukogu vahelise koostöö edasine arendamine on väga tähtis hõlbustamiseks edukat üleminekut säästvale arengule, see puudutab eriti Venemaa Läänemere piirkonda jäävat osa ning Barentsi piirkonda.

7.3. Uued lahendamist vajavad küsimused

7.3.1. Kätte on jõudnud aeg tegelda ka sektorialse ja ruumilise arengu vaheliste ning sektoritevaheliste vastastikuste seoste ja sõltuvustega ning aktiivsemalt välja töötada ühisprioriteete, –strateegiaid ning kompleksseid lähenemissuundi kogu piirkonna jaoks. Säästva arengu prioriteedid tuleks integreerida vastavatesse investeerimiskavadesse. Selliste kavade eeliseks on, et kõik planeeringute, finantskülje ja keskkonnaaspektide eest vastutavad pooled ning koostööd tegevate sektorite ministriumid ja omaavalitsused peavad jõudma ühistele seisukohtadele säästva arengu prioriteetide suhtes.

7.3.2. Säästva arenguga seotud tegevuste rakendamiseks on vaja märgatavalt rohkem aega, kui äriühingute, valitsuste ja avalikkuse poolt tavaliselt kavandatud tegevuste puhul; see suurendab ka oluliselt otsustamisega seotud ebakindlust. Võttes arvesse uute demokraatlike riikide majanduse suhteliselt madalat arengu taset, on nende praegune keskendumine lühiajalistele tegevussuundadele ja probleemidele nii vajalik kui ka ootuspärane. Kuna enamik majanduslikke erinevusi Läänemere piirkonna riikide vahel säästva arengu saavutamiseks vajaliku pikema aja jooksul tasanduvad, võetakse edaspidi märgatavalt kergemalt omaks vajadus teha otsuseid pikema aja peale ette. Samal ajal annab nende riikide prognoositav kiire areng juba varajases staadiumis võimaluse lülitada pikaajalised säästva arengu perspektiivid otsustusõigusega struktuuridesse.

7.3.3. Nagu võis näha Läänemere *Agenda 21* sektorite analüüsi tulemustest, aitab piirkondlik koostöö (muu hulgas ühtsete energiaturgude loomine, ühtlustatud tegevussuunad transpordisektoris ning koostöö ametiasutuste vahel) oluliselt kaasa säästva arengu põhimõtete ellurakendamisele. Piirkondlik koostöö ametiasutuste ja projektide elluviijate/algatajate vahel on vajalik selleks, et välja töötada piirkondliku turu jaoks raamistik, mis hõlmab ühtlustatud keskkonnaalaseid õigusakte ja makse. Samuti on tunnustatud kohaliku, piirkondliku ja riikliku tasandi vahel peetava dialoogi tähtsust.

7.3.4. Säästva arengu eesmärkide täitmise seisukohalt on tähtis saavutada nihe taastuvate ressursside suurema kasutamise suunas, kusjuures arvestada tuleb tasakaalu säilimist kõigi säästva arengu põhiseisukohtade

vahel. Samuti on üldine vajadus tõhusama ressursikasutuse ja heitkoguste vähendamise järele. Meetodid selle saavutamiseks peaksid olema süstemaatilised, paindlikud ja võrreldavad. Kõigil tasanditel tuleb rakendada optimaalset ja majanduslikult otstarbekat tegevuste kompleksi, mis hõlmaks ka kõiki asjaosalisi tegevuskava rakendajaid. Mitmed rahvusvahelised foorumid püüavad praegu leida võimalusi nende probleemide lahendamiseks. Selleks, et rakendada säästva arengu põhimõtteid tööstuses, arendatakse edasi “ökoloogilise põhjendatuse” kontseptsiooni (näiteks OECD ja ÜRO raames). Samuti jätkub neljandale tegurile ja kümnendale kontseptsioonile keskendunud arutelu. Piirkonnas säästva arengu saavutamiseks on ilmselgelt vajalik, et Läänemere piirkonna riigid annaksid omapoolse panuse nende kontseptsioonide seisukohalt edukate poliitikahoobade väljatöötamiseks ja rakendamiseks.

8. Tegevuskava

8.1 Tegevuskava olemus

8.1.1 Läänemere *Agenda 21* tegevuskava pearõhk on asetatud piirkondliku koostöö aluste rajamisele ja tugevdamisele üleminekuks säästvate arengule Läänemere piirkonnas pikema aja jooksul. Põhirõhk on struktuuride loomisel ja muudel mittetehnoloogilist laadi ettevõtmistel, kuid kavas sisaldub ka valitud konkreetsemaid investeringutele suunatud projekte. Eriti pööratakse tähelepanu piirkondlikele koostööprojektidele, mida kavatakse viia ellu teiste tegevuste täiendamiseks kas riikliku või kahepoolse koostöö raames, kohalikul tasandil või ettevõtjate ning valitsusväliste organisatsioonide poolt. Enamik tegevusi soovitatakse ellu viia kohe, aga nende mõju on oluline pikema aja jooksul, eriti edasise ühistegevuse jaoks vajalike struktuuride loomisel. Väljapakutud tegevused, mis on koondatud siia sektorite aruannetest ning VASABi materjalidest, seonduvad kõik üldiste ning sektorisiseste eesmärkide erinevate seisukohtadega, kuid ilmselt ei suuda need käsitleda kõiki aspekte ning esseeisvaid ülesandeid. Tegevuskava rakendamise eest vastutavad peamiselt sektorid.

8.1.2 Süntoodud tegevuskava eesmärgiks on väljaselgitatud lünkade täitmine. Teiseks juhtmõtteks tegevuste määratlemisel ja rakendamisel on muude tööde dubleerimise vältimine.

8.1.3 Läänemere *Agenda 21* tegevuskava on jagatud kolme ossa, millest esimene hõlmab rühma ühistegevusi, st tegevusi, milles käsitletakse või kombineeritakse kahe või enama sektori tegevuskavas väljapakutud tegevuse tunnusjooni. Teises osas on toodud prioriteetsed tegevused sektorite kaupa, kolmandas aga ruumilise planeerimisega seotud tegevused. Paljude esitatud tegevuste juures on näidatud ka teostajad, rahastamisallikad ning ajakavad.

8.1.4 Paljud sektorite poolt välja pakutud tegevused ning algatused kas mõjutavad ise mitmeid sektoreid või saavad neilt mõjutusi, mis osutab ühistegevuste ja sektoritevaheliste algatuste tähtsusele. Mõned ühised teemad korduvad rohkem kui ühe sektori tegevuskavas, näiteks piirkondlike foorumide/koostöövõrgustike loomine või erinevad uurimis- ja haridustöö alased ettevõtmised. Lisaks on kavas mitmeid laiemaid kõiki sektoreid mõjutavaid teemasid, nagu näiteks tehnoloogiate ja informatsiooni hankimine. Nimetatud ettevõtmised olidki ühistegevuste määratlemisel aluseks. Läänemere *Agenda 21* protsessile andis sektoritevaheliste ja ühistegevuste määratlemine ning rakendamine olulise lisaväärtuse. Säästev areng hõlmab juba oma olemuselt kõiki ühiskonnasektoreid ning seetõttu eeldavad säästva arengu saavutamisele suunatud tegevused ja põhimõtted sektorite- ning distsipliinidevaheliste piiride ületamist. Selle vajaduse rahuldamiseks tuleks erinevate sektorite esindajatel pidada ühishõupidamisi.

8.1.5 Tegevuskava teises ja kolmandas osas on esitatud sektorite ning VASABi aruannetest võetud sektorisesed ning ruumilist planeerimist puudutavad tegevused. Tegevuste lülitamine tegevuskavasse kajastab sektorite prioriteete, tegevuste elluviimise võimalusi ning tegevuskava üldist tasakaalustatust.

8.1.6 Tegevuskava tulemuslikuks elluviimiseks on selle prioriteetid vaja integreerida koostöös osalevate riiklike ning kohalike omavalitsuste poolt rakendatavasse planeerimisprotsessi, samuti käsitleda neid Läänemere piirkonna erasektori investeerimis- ja juhtimisstrateegiade võtmelemendina. Tegevuskava hõlmab laia meetmete ja tegevuste skaalat, mille elluviimiseks on tarvis koondada nii riigi- kui erasektori ressursid ning kaasata nii sise- kui välismaised rahastamisallikad. Kavas sisalduvate tegevuste mitmekesisusest tuleneb vajadus lahendada rahastamisküsimused igal konkreetsel juhul eraldi. Mõned pakutavatest tegevustest on võimalik rahastada kas olemasolevate või uute asjakohaste sisemaiste eelarveridade arvelt, võimalust mööda täiendades neid

lisavahenditega Euroopa Liidu programmide ja muude sobivate rahvusvahelise koostöö vormide kaudu. Paljude projektide elluviimiseks tuleb hankida laene erinevatest allikatest, sh rahvusvahelistest finantsinstitutsioonidest, kommertspankadest, ekspordi krediteerimise agentuuridest ning muud tüüpi spetsialiseeritud finantsinstitutsioonidest. Tihti on kavandatud projekti rakendamiseks tarvis kombineerida erinevaid rahastamisvorme, nagu näiteks laenu ja tagastamatu abi. Tegevuskava elluviimise toetamiseks on 9. peatükis esitatud ülevaade rahastamist puudutavatest küsimustest.

8.2 Ühistegevused

8.2.1 JO 1: Bio(loogilise)energia ja muude taastuvate energialiikide tootmise ja kasutamise edendamine

Bioenergia on üks Läänemere piirkonna taastuvaid energiaallikaid, mille varu saab hõlpsalt ja oluliselt suurendada näiteks kasutusest kõrvale jäänud põllumajandusmaade või metsasektori arvelt. Piirkondliku koostöö raames tuleks teha ka muid pingutusi taastuvate energialiikide kasutuselevõtuks ning jaotamiseks, võttes seejuures arvesse nende energialiikide tasuvust ning potentsiaalset turgu mõjutada võivaid erinevaid hinna-, tehnoloogilisi ning ressursikasutusest tulenevaid tegureid. Selleks võib olla tarvis teha muudatusi poliitikas, eriti uutes demokraatiamaades, hoogustamaks taastuvate energialiikide üldisemat kasutamist. Algatada tuleks piirkondlik programm energiakultuuride ning puidu ja puidujäätmete, samuti tuule- ja päikeseenergia ning biogaasi kasutamise suurendamiseks, tekitades seeläbi uusi töökohti ja võimaldades täiendavate energiavarude kasutamist. Metsandussektoris tuleks asutada piirkondlik tööriühm puidul põhineva energia alaste kogemuste ja tehnoloogilise oskusteabe vahetamiseks ning sel teel saadud energia kasutuse propageerimiseks.

Teostajad: energeetika-, põllumajandus-, metsandus- ja tööstussektor, ettevõtjad ning riiklikud energeetikaametkonnad.

Ajakava: Algu 1998.a, jätkuv.

8.2.2 JO 2: Piirkondlike foorumide ja koostöövõrgustike kasutamine säästva arengu propageerimiseks

Enamik sektoreid peab vajalikuks säilitada piirkondlike Läänemere *Agenda 21* sektortöörühmade poolt alustatud info- ja kogemuste vahetamist ning soovib jätkata erinevate piirkondlike foorumide ning võrgustike kasutamist koostöös säästva arengu alase teadlikkuse tõstmisel. Niisuguse tegevuse jaoks antud volitused ja tegevusulatused mingil määral kattuvad, ehkki need on selgelt kohandatud konkreetsele teemale ning asjaomase sektori vajadustele ja probleemidele. Niisuguste piirkondlike struktuuride kasutamine on oluline osa Läänemere *Agenda 21* jätkuprotsessist ja loob olulise aluse edasiseks tegevuseks säästva arengu saavutamisel nii sektorites kui ka Läänemere piirkonnas tervikuna. Niisuguste sektoriaalsete säästva arengu foorumide ja võrgustike tööd ning tegevuskava koostamist tuleks üksteisega koordineerida, tehes seda tihedas seoses Läänemere *Agenda 21* elluviimise ja seireprotsessiga. Lisaks erinevate sektorite poolt pakutud konkreetsetele ülesannetele tuleks foorumidel muuhulgas pöörata tähelepanu ka vajadusele üldsuse teadlikkuse tõstmiseks, hariduseks, koolituseks, informatsiooni levitamiseks, indikaatorite väljatöötamiseks, kontaktideks valitsusväliste organisatsioonidega ja kohaliku taseme tegevustega, samuti muudele asjakohastele aspektidele - nagu näiteks vajadus ruumilise planeerimise eesmärkide ja kontseptsioonide arvestamiseks.

Teostajad: Kõik sektorid, VASAB ning (riikide) valitsused.

Ajakava: Algu 1998.a, jätkuv.

8.2.3 JO 3: Näidislade ja pilootprojektide algatamine, tõestamaks säästva arengu saavutatavust tegelikkuses

Ülioluline on tegelikkuses näidata, mida tähendab säästev areng ning tutvustada piirkonnas häid näiteid. Sellest lähtuvalt on mitmed sektorid teinud ettepaneku asutada näidislasiid ning lasta käiku katseseadmeid. Kõigis riikides ning erinevates looduslikes vööndites tuleks üheskoos püüda asutada niisuguseid üksusi. Tulemusi tuleks laialt levitada poliitikutele, äri- ja muudele erialastele ringkondadele, meediale ning üldsusele. Põllumajandussektoris peaksid need alad rajanema valgaladel, näitamaks nii talunikele kui ka üldsusele, mis on säästev areng põllumajanduses ja kuidas sellega erinevates tingimustes tegelda; seejuures tuleks igas riigis asutada vähemalt üks näidisala. Tegevused peaksid tuginema olemasolevatele valgala tasandil tehtud algatustele, toetades samas HELCOMi põllumajandust käsitleva lisa ning Hea põllumajanduspraktika koodeksi rakendamist. Metsamajanduse sektoris peaksid näidislasiid näitlikustama metsade majandamise ning metsakorralduse võtteid ja vahendeid säästva arengu edendamiseks. Tööstussektoris tuleks soodustada ja ergutada keskkonnaohutute protsesside ning puhaste tehnoloogiate ja puhtama tööstuse arendamisele suunatud pilootprojekte. Tuleks kaaluda võimalusi näiteks põllu- ja metsamajanduse ning transpordisüsteemide koospaiknemiseks allpiirkondades valgaladel, samuti seda, kuidas sobitada sinna tööstus-katseseadmeid ning turismirajatisi.

Teostajad: Põllu- ja metsamajandus-, tööstus-, turismi- ja transpordisektor; ettevõtlus- ja uurimisringkonnad, valitsusvälised organisatsioonid, maaomanikud .

Ajakava: Algu 1998.-1999.a, kusjuures programmid peaksid olema täielikult välja töötatud aastaks 2002, jätkuv.

8.2.4 JO 4: Linnadevaheline koostöö ning säästva arengu probleemid kohalikes omavalitsustes

Linnade-valdade areng ja nende vastastikused suhted ümbritsevate aladega on võtmeküsimuseks säästva arengu põhimõtete edukal edasikandmisel. Paljud Läänemere piirkonna vallad osalevad juba aktiivselt arvukates säästvale arengule suunatud algatustes, sh kohaliku *Agenda 21* algatuste elluviimises. Läänemere piirkonna kohaliku *Agenda 21* foorum on selleks koostöövõrgustikuks, millele toetub Rio protsessi edendamine, mille eesmärgiks on elanikkonna keskkonnateadlikkuse tõstmine, üldsuse osalemise hoogustamine ja vastutuse suurendamine, samuti keskendumine tulevastele põlvkondadele ja vähemusrühmadele. Erinevat tüüpi linnade koostööd mitmetes Läänemere *Agenda 21* sektoritega seotud tehnilistes - ja infrastruktuuri valdkondades, samuti üldisemates säästva arengu küsimustes, saab soodustada kohaliku *Agenda 21* protsesside kaudu, mis käsitlevad näiteks ühistransporti, energiavarude kasutamist ning -jaotussüsteeme, jäätmekäitlust ja korduvkasutust ning ruumilist planeerimist. Vaja on ka pilootprojekte, mis oleksid suunatud praktikas saadud heade kogemuste levitamisele. Läänemere Linnade Liit jt on juba algatanud olulisi tegevusi, nagu näiteks munitsipaal-keskkonnaauditid ning neid tuleb jätkata ja tõhustada. Ühised, sektorite ettepanekutel rajanevad tegevused võiksid käsitleda näiteks toitainete ja orgaanilise aine korduvkasutuse edendamiseks (linnade bioloogilistes jäätmetes sisalduvate toitainete suunamiseks haritavale maale) vajalike meetodite ja tehnoloogiate arendamist, koostööd ja kogemuste vahetamist keskküttesüsteemide ja väikesemastaabiliste energiavarustussüsteemide osas, ühistranspordiettevõtete vahelist koostööd keskkonnasäästlike ja tõhusate linnatranspordisüsteemide edendamiseks ja ruumilise planeerimise aspektide arvestamiseks linnatranspordisüsteemides. Niisugust laadi tegevuste eduka laiendamise ja kordamise võimalused on suured. Üldisemaks eesmärgiks on integreerida kõik säästva arengu aspektid - ökoloogilised, sotsiaalsed ja majanduslikud - sektoriti kasutatavatesse lähenemisviisidesse, võttes seejuures arvesse ruumilise planeerimise eesmäärke ja kontseptsioone.

Teostajad: Põllumajandus-, energeetika- ja transpordisektor; Läänemere Linnade Liit, Läänemere piirkonna kohaliku *Agenda 21* foorum, VASAB, kohalikud omavalitsused, transpordi- ja energeetikaettevõtted.

Ajakava: Algu 1998.a, peaks olema täielikult välja töötatud aastaks 2003, jätkuv.

8.2.5 JO 5: Säästvaks arenguks vajalike tehnoloogiate hankimine

Hankepoliitika kui keskkonnasõbralike tehnoloogiate arendamise ja levitamise vahendi kasutamise võimalused on paljulubavad. Niisuguse poliitika toimimist on edukalt katsetatud nii kohalikul kui riiklikul tasandil (eriti energeetika valdkonnas) ja käimas on uute algatuste elluviimine. Seni ei ole kindlaks tehtud võimalusi ühtse hankepoliitika piirkonna tasandil rakendamiseks, aga neid tuleks uurida ja katsetada. Edu korral võib sellekohase kokkuleppe saavutamine avardada võimalusi veelgi ulatuslikuma ja mõjuvama protsessi algatamiseks, mis tooks kaasa tuntavat, nii lühi- kui ka pikaajalist kasu. Läänemere *Agenda 21* raames võib potentsiaalsete piirkondlike hanke(lepete) näiteks tuua seadmed taastuvate energiaallikate kasutamiseks (näiteks merre paigutatavad tuulegeneraatorid ja biomassiküttega katlad), transpordisüsteemid (näiteks linnabussid ja teede maksustamissüsteemid), väikese võimsusega soojuse ja energia koostootmise seadmed, põllumajandussüsteemid (sh taimekasvatussaadused, konkreetsele paigale kohandatud põllumajandusseadmed, geograafilise asukoha määramise süsteemid, söötmissüsteemid ja -masinad), ehitusmaterjalid ja valgustussüsteemid (näiteks üldkasutatavatele aladele, kontoritele ja tööstusettevõtetele). See tegevus peaks algatama piirkondliku protsessi hankeprotseduuride kokkuleppimiseks olemasolevate kogemuste ning vastavate siseriiklike õigusaktide ja EL direktiivide alusel.

Teostajad: Põllumajandus-, energeetika-, tööstus- ja transpordisektor; valitsused

Ajakava: Algu 1999.a

8.2.6 JO 6: Informatsioon säästva arengu edendamiseks

Läänemere *Agenda 21* koostamise protsess on toonud esile Läänemere piirkonna ulatuses ühtlustatud andmeid ja informatsiooni vahendava üksuse puudumise, mis esitaks kvantitatiivseid andmeid ja informatsiooni Läänemere *Agenda 21* sektorites, riikides ning piirkonnas tervikuna saavutatud arengu hindamiseks ja seireks. Seetõttu on eesmärgiks indikaatoritel põhineva informatsiooni- ja aruandlusraamistiku loomine Läänemere piirkonna tarvis. See peab tagama andmete õigeaegse esitamise nii sektorisiseste kui ka üldiste säästva arengu indikaatorite ning teiste sellealaste hinnangute kohta, võimaldades seeläbi Läänemere *Agenda 21* ja teiste sellealaste pingutuste tulemuslikkuse seiret. Töö peab tuginema käimasoleval Euroopa Keskkonnaagentuuri (EEA), Euroopa Statistikaameti (EUROSTAT) ja teiste organisatsioonide koordineeritaval tegevusel ning peab vältima dubleerimist.

Teostajad: Sektorid; valitsused; UNEP/GRID-Arendal, riiklikud ja rahvusvahelised andmete esitamise eest vastutavad organisatsioonid, HELCOM, VASAB, EUROSTAT, EEA, ICES, teadusringkonnad

Ajakava: Algu 1999.a

8.2.7 JO 7: Tarbijate teadlikkuse tõstmine säästva arengu põhimõtete osas

Kuna üks säästvale arengule suunatud algatuste peamisi tõukejõude tööstuses ja teistes sektorites on turu areng, on üldsuse vaated ja arusaam piirkondlikest säästva arenguga seotud probleemidest ning tööstuse ja toodete mõjust keskkonnale väga olulised. Tarbijate suurema teadlikkuse ning parema informeerituse tagamise saavutamiseni peaks jõudma muuhulgas järgmiste tegevuste kaudu:

Kohaliku *Agenda 21* projektid üldsuse säästva arengu alase teadlikkuse tõstmiseks tööstustegevuse ja toodete osas;

- elanike koolituse edendamine ja üldsuse teadmiste suurendamine säästva arenguga seotud küsimustes;
- ökomärgistussüsteemide kasutuselevõtt.

Teostajad: Kõik sektorid; valitsused; VASAB, tarbijate organisatsioonid jt valitsusvälised organisatsioonid
Ajakava: Algas 1998.a, jätkuv.

8.3 Sektorisisene tegevus

8.3.1 Põllumajandus: Põllumajandussektori tegevuskava on suunatud säästlike struktuuride loomisele, parandamiseks põllumajanduse elujõulisust piirkonnas ja tugevdamaks tootmise juhtimise korraldamist selles osas, mis puutub keskkonna, looduse mitmekesisuse, maastike, pärandkultuuri, majandus- ning sotsiaalküsimustesse. Pakutud tegevused toetavad laiaulatuslike programmide elluviimist, mis on kavandatud säästva arengu tugevdamiseks Läänemere piirkonna põllumajanduses. Nende programmide eesmärgiks on toitainete kadude ja kasvustimulaatorite kasutamise vähendamine, joogivee kaitse ning tootlikkuse säilitamisele, samuti looduse mitmekesisuse ja maastike säilitamine maapiirkonnas, loomade tervise kaitse edendamine, maapiirkondade infrastruktuuri arendamine ning muude sõlmprobleemide lahendamine. Põllumajandusest toitainete kadude vähendamise ja taimekaitsevahendite kasutamisega seotud riskide vähendamise programmi rakendamist nõutakse Helsingi konventsiooni põllumajandust käsitleva lisaga.

8.3.2 AG 1: Haridus ja koolitus

Hariduse, koolituse ja informatsiooni tagamine on selle tegevuskava üks kõige olulisemaid tegevusi, kusjuures tähtsateks sihtrühmadeks on nii põllumajandustootjad kui ka tarbijad. Kõigi riikide põllumajandustootjad sõltuvad piisava hariduse ja koolituse saamisest, oskamaks kasutada säästvale arengule suunatud tootmismeetodeid põllumajanduses. Eriti üleminekumajandusega maades ning Poolas, kus peretalude traditsioon on veel säilinud, on ilmnenud suur vajadus talunike koolituse järele. Jätkata ja laiendada tuleb käimasolevaid tegevusi, nagu näiteks EL Ühtse põllumajanduspoliitika raames agrokeskonnaprogrammide kaudu rahastatavad koolitusprogrammid, samuti üleminekumajandusega maades ja Poolas kahepoolsete koostööprojektide raames läbi viidavad haridus- ja koolitusüritused. Allpoolmainitud teostajate kõrval on sellest tegevusest huvitatud ka tööstusettevõtted, turg ning valitsusvälised organisatsioonid.

Teostajad: põllumajanduskoolid, nõustamisteenistused, kõrgkoolid, ministriumid ja talunike organisatsioonid

Ajakava: Algas 1998.a, jätkuv.

8.3.3 AG 2: "Virtuaalse uurimisinstituudi" loomine ja väljaarendamine säästva arengu edendamiseks põllumajanduses, mis põhineks Läänemere piirkonnas toimival NOVABOVA'l

Asutada tuleks uurimisinstituutide ja ülikoolide koostöövõrgustik "virtuaalse uurimisinstituudi" vormis, mis edendaks ja koordineeriks põllumajanduse säästva arenguga seotud uurimistööd. See tegevus tuleks siduda juba olemas oleva NOVABOVA'ga (NOVA - Põhjamaade metsandus-, veterinaaria- ja põllumajandusülikool; BOVA - Balti metsandus-, veterinaaria- ja põllumajandusülikool). Põllumajanduse säästva arengu kontseptsiooni, seire ning indikaatorite edasiarendamiseks tuleks välja töötada ning ellu viia asjakohaseid uurimisprogramme.

Teostajad: sektor, Põhjamaade Ministrite Nõukogu, kõrgkoolid, uurimisinstituudid, valitsusvälised organisatsioonid ning agrotööstus.

Ajakava: 1998 - 2008.

8.3.4 AG 3: Agrokeskonna-alase seadusandluse ning tegevussuundade väljatöötamine ja rakendamine

Agrokeskonna-alase seadusandluse ning tegevussuundade väljatöötamine ja rakendamine nii valitsustevahelisel kui valitsuste tasandil on osaks kogu põllumajanduse säästvale arengule suunatud tegevuskavast ning on

seotud säästva arengu eesmärkidega põllumajanduses. Kõigi riikide seadustikke ja tegevussuundi tuleb kohandada ja täiustada säästva arengu suunas, saavutamaks säästvat arengut põllumajanduses.

Teostajad: sektor, valitsused, riiklikud ja rahvusvahelised organisatsioonid, EL ja HELCOM

Ajakava: 1998 - 2005.

8.3.5 Energeetika: Energeetikasektori tegevuskava keskendub institutsiooniliste ja tehniliste meetmete kombinatsioonile, et soodustada koostööd ja tagada Läänemere piirkonna energiaturu säästev areng. Sellel säästva arengu teel on olulisteks elementideks energiakasutuse tõhususe suurendamine ning taastuvate energiaallikate ja loodusliku gaasi kasvav kasutamine. Koos muude käimasolevate tegevustega peaks tegevuskava igakülgset edendamist säästva arengu saavutamiseks energeetikas. Hüdroenergia ning soojuste ja elektri koostootmisel sündiv sünergia loob unikaalse võimaluse energiakasutus tõhustamiseks Läänemere piirkonnas. Nüüsguse arengu soodustamiseks on määratletud mitmeid institutsioonilisi ümberkorraldusi, sealhulgas tulemusliku õigusliku ja majandusliku tururaamistiku loomine, uute tehnoloogiate ja infrastruktuuri kättesaadavuse parandamine, rahastamisvõimalustele ja informatsioonile juurdepääsu parandamine. Läänemere *Agenda 21* energiavõrk mängib töö algatamisel olulist rolli.

8.3.6 EN 1: Ametkondadevaheline koostöö tugevdamine

Tulude optimaalne ärakasutamine eeldab endisest paremat piirkondlikku koostööd, mille raames määratakse kindlaks pikaajalised eesmärgid, kujundatakse välja energiaturg, määratletakse stiimulid turutegijatele ja tehakse investeeringuid infrastruktuuri. Seega on olemas vajadus piirkondliku energeetika-ametkondade vahelise koostöö järele. Tegevuse esimeseks sammuks on ettevalmistustööd Läänemere piirkonna energeetikaministrite kohtumiseks, mis toimub 1998.a sügisel.

Teostajad: sektor, Bergen'i deklaratsiooni rakendamiseks loodud rööriühm, ministrite kohtumise ettevalmistav rööriühm.

Ajakava: 1998.a

8.3.7 EN 2: Taastuva energia kasutuse suurendamine ning tõhusama energiakasutuse ja energiasäästu soodustamine

Mõned taastuvad energiaallikad ei ole üksnes rangelt hinnast lähtudes veel konkurentsivõimelised. Piirkondliku "taastuva energia turu" loomine on üks viis taastuva energia osakaalu suurendamiseks. Koordineerida tuleks energia tõhusamale kasutamisele ja energiasäästule suunatud projektidele rahalise toetuse (tagastamatu abi/grantide või garantiide) andmist riiklike, kahe- või mitmepoolsete doonorite poolt, tagamaks vahendite tõhusat kasutamist ning "õigetele" projektidele kõrgema prioriteedi andmist. Piirkondliku "energiasäästu ja tõhusa energiakasutuse turu" loomine, mis tagaks konkurentsi täpselt määratletud konkursiprotseduuride alusel, võiks tagada projektide "õige" valiku. Tegevuse sisuks on: i) Läänemere piirkonna taastuva energiaturu poolt- ja vastuargumentide kirjeldamine ning seesuguse turu jaoks võimaliku raamistiku visandamine, arvestades seejuures ka Kyoto protokollide nõudeid; ii) võimaliku raamistiku kirjeldamine energiasäästu ja tõhusa energiakasutuse turu loomiseks.

Teostajad: sektor

Ajakava: Alguks 1998.a

8.3.8 EN 3: Koostöö uurimis- ja arendustöö tegemisel

Tuleb tagada uurimis- ja arendustegevuse tugevdamine taastuvatest allikatest pärit energia ning energiasäästu valdkonnas. Koostöö olemasolevate uurimis- ja arendustegevusega seotud ringkondadega tagaks vastastikuse kasu saamise piirkonnas käimasolevatest tegevustest. Samal ajal tuleb tagada nii teadmiste kui ka rahaliste vahendite võimalikult tõhus ärakasutamine. Pakutava tegevuse esimeseks sammuks on olemasolevatele kogemustele tuginedes välja töötada raamistik teadus- ja uurimistöö alase koostöö tugevdamiseks piirkonnas, mis oleks suunatud taastuvate energiaallikate kasutamisele ning energiasäästuks vajaliku tehnoloogia arendamisele.

Teostajad: uurimis- ja arendusringkonnad, sektor

Ajakava: 1998 - 1999

8.3.9 Kalandus: Kalandussektori tegevuskava peaesmärkideks on Läänemere ja mageveevarude säästva kasutuse ning kaitse ökosüsteemide säilitamiseks, rannavööndi haldamise ja sellealase koostöö tugevdamine, akvakultuuri säästva arengu toetamine, kalavarude ja kalapüügi hindamiseks vajalike andmete saamise ja hindamise kvaliteedi parendamine ning kalapüügi pikaajalise majandusliku ja sotsiaalse elujõulisuse kindlustamine. Lisaks käesolevas dokumendis esitatud tegevustele on kalandussektor määratlenud abinõud rannikuala ressursside haldamise parandamiseks, koostöö edendamiseks järelevalve alal, kalavarude ja kalapüügi hindamise taseme parandamiseks nii, et mageveekalavarused ja -liike kasutatakse ja kaitstaks säästval viisil ning parandataks kalandussektori majanduslikku ja sotsiaalset stabiilsust.

8.3.10 FI 1: Pikaajalise strateegia väljatöötamine peamiste kalavarude jaoks: tursk, lõhe, kilu ja räim

8.3.10.1 Rahvusvaheline Läänemere Kalanduskomisjon (IBSFC) rakendab ettevaatuse põhimõtet. Sellest lähtudes on Rahvusvahelisel Mereuurimise Nõukogul (ICES) palutud kindlaks määrata sobivad bioloogilised piirnäitajad, mille alusel kavandada kalapüüki bioloogiliselt ohutul tasemel. Tunnustatakse vajadust saavutada järk-järgult tasakaal kalalaevastiku püügivõimsuse ja kalavaru suuruse piirnäitajate vahel. Samuti tunnustatakse vajadust täiendavate meetmete võtmiseks ning täiendavaks teaduslikuks uurimistööks, et parandada kalapüügivahendite selektiivsust, vähendada niisuguse vahendite poolt liikidele ja elupaikadele avaldatavat mõju ja võimalusel kaaspüügi ja tagasiheidetud kalade mahtu. Siiski tuleb püüda vältida sagedasi muutusi ja sellest kalapüügile ja kalatöötlemistööstusele tulenevaid kulusi. Säästev areng tuleb saavutada pikaajalise strateegia rakendamisega kõigi peamiste kalavarude osas. Kõigi Rahvusvahelise Läänemere Kalanduskomisjoni poolt reguleeritavate kalavarude pikaajalised strateegiad on allpool loetletud tähtsuse järjekorras.

8.3.10.2 A. "Läänemere tursa strateegia"

Kuna Läänemere tursa kudemise tulemuslikkust mõjutavad olulisel määral Läänemere hüdograafilised tingimused, pööratakse erilist tähelepanu kalavarude hea seisundi säilitamisele. Rahvusvahelise Läänemere Kalanduskomisjoni poolt on ettevalmistamisel üksikasjalik pikaajaline tursa majandamisstrateegia, mis põhineb viimastel Rahvusvaheliselt Mereuurimise Nõukogultsaadud andmetel. Sõltuvalt selle Rahvusvahelise Mereuurimise Nõukogu panuse saamisest loodetakse "Läänemere tursa strateegia" kinnitada 1998.a ning asuda kohe selle rakendamisele.

Teostajad: Rahvusvaheline Läänemere Kalanduskomisjon, rannikuriigid

Ajakava: kontseptsioon 1998.a, sõltuvalt Rahvusvahelise Mereuurimise Nõukogu panusest; rakendamine alates 1999.a

8.3.10.3 B. “Rahvusvahelise Läänemere Kalanduskomisjoni lõhe tegevuskava 1997-2010”

“Rahvusvahelise Läänemere Kalanduskomisjoni lõhe tegevuskava 1997-2010”, mis kinnitati ja avaldati “IV resolutsioonina”, on tervikuna keskendunud looduslike lõhevarude seisundi parandamisele. Eesmärgiks on loodusliku lõhe saagikuse järkjärguline suurenemine, saavutamaks 2010. aastaks 50% hinnangulisest parimast looduslike lõhejõgede tootmispotentsiaalset ning lõhe taastasustamine potentsiaalsetesse lõhejõgedesse.

Teostajad: Rahvusvaheline Läänemere Kalanduskomisjon, rannikuriigid

Rahastamine: Rannikuriigid, hüdroelektrijaamu kasutavad elektritootjad

Ajakava: 1997-2010.

8.3.10.4 C. “Pelaagiliste liikide pikaajaline strateegia”

Ehkki oletatakse, et räime- ja kiluvarud on bioloogiliselt ohutul tasemel, on Rahvusvahelisel Mereuurimise Nõukogul palutud esitada bioloogilised piirnäitajad, mis oleksid sobivad nende kalavarude kasutamise pikaajalisele haldamisstrateegiale.

Teostajad: Rahvusvaheline Läänemere Kalanduskomisjon, rannikuriigid

Ajakava: kontseptsioon 1999.a, sõltuvalt Rahvusvahelise Mereuurimise Nõukogu panusest; rakendamine alates 2000.a

8.3.11 FI 2: Sisevete kaladele ja kalandusele oluliste elupaikade taastamine

Võetavate meetmetega tuleb vältida sisevete kalapüügi tingimuste halvenemist ja neid tuleb võtta vastavalt vesikondade strateegiale, mille eesmärgiks on kaitsta jõesuudmeid, madalveealasi jt ranniku mageveekalade kudemipiirkondi; kaitsta ja taastada tulunduskalade ja ohustatud liikide kudemis- ja kasvukohti selleks sobival mageveealadel ning ehitada kalatreppe selleks sobivate tammide ja hüdroelektrijaamade juurde.

Teostajad: rannikuriigid, Euroopa siseveekalapüügi nõuandekomisjon ja HELCOM

Ajakava: 1999.a, jätkuv.

8.3.12 FI 3: Akvakultuuri säästev arendamine

Ebasoodsatest loodustingimustest tulenevalt on akvakultuuri toodang Läänemere piirkonnas üsna madal. Toodetud kala kasutatakse inimtoiduks ja veekogudesse laskmiseks. Vettelaskmisega võib parandada kalavarude seisundit, arendada “merekalakasvatust” või “pane ja võta” kalamajandeid tiikides ja järvedes. Lõhe ja forelli varude suhtes mängib akvakultuur erilist rolli. Vajalikud on akvakultuuri säästvat arengut soodustavad tegevused, nagu näiteks veereostuse vähendamine, haiguste leviku tõkestamine ja vastastikuse mõjutamise vähendamine looduslike ja kasvatustest pärit kalade vahel, sh looduslikele kalavarudele avaldatavate transgeensete mõjude vältimine.

Teostajad: rannikuriigid

Ajakava: 1999.a, jätkuv.

8.3.13 *Metsandus:* Metsanduse tegevuskava keskendub metsamajanduse säästvale arengule piirkonna riikidevahelises eri tasanditel tehtavas koostöös. Kava tugineb muuhulgas haridus- ja vahetusprojektidele, pilootprojektidele, turumeetmetele, üldsuse teavitamise kampaaniatele, trükistele, uurimis- ja arendusprojektidele ning seminaridele, mille eesmärgiks on metsapoliitika arendamine ja metsamajanduslike võtete säästvamaks muutmine.

8.3.14 FO 1: Säästva metsamajanduse ja erametsade majandamise tõhususe arendamine Läänemere piirkonnas, kasutades järgmisi vahendeid:

- olemasolevad metsaomanike ja metsakasutajate organisatsioonid ning ühendused;
- metsaomanikke ja -kasutajaid nõustavate organisatsioonide ja ametkondade vaheline infovahetus nõustamise viiside ja vahendite valdkonnas.

Paljudes piirkonna osades on käimas metsanduse haldussüsteemi ja sellega seotud organisatsioonide ümberkorraldamine. Paljudes üleminekumajandusega riikides tagastatakse metsi endistele omanikele või erastatakse neid kiires tempos. Sellest tulenevalt on asutatud erametsaomanike ühinguid ja nende liite (või muid samalaadseid organisatsioone). Suutlikkus toetada metsaomanikke kaasaegsete metsanduse säästva arengu nõuete rakendamisel on metsanduse haldussüsteemidele tõsiseks väljakutseks. Tarvis on suurendada metsanduse säästva arengu alase oskusteabe levitamist paljudel tasanditel ja erinevate huvirühmade - sh metsaomanike, metsatöölise, metsandus- ja keskkonnaorganisatsioonide - vahel.

Teostajad: metsandusametkonnad, asjakohased erametsaomanikele ja metsaomanikele avalikkusega suhtlemis- ja nõustamisteenust pakkuvad organisatsioonid

Ajakava: 1998.a, jätkuv.

8.3.15 FO 2: Metsakaitsealade võrgustiku analüüs

Tuleb läbi viia Läänemere piirkonna metsaalade kaitsmisel esinevate puuduste analüüs. See peaks muuhulgas sisaldama kaitsealade paiknemist ja õiguslikku staatust riikide kaupa, eri maades kasutatavaid klassifikatsioone (erilise rõhuga kasutatavatele metsamajandusvõtetele) ja analüüsi selle kohta, kas ja kuidas riiklikud klassifikatsioonisüsteemid on koosõlas olemasoleva rahvusvahelise terminoloogia ja klassifikatsioonisüsteemidega. Erinevate riiklike klassifikatsioonide ja terminoloogiate tõttu on rahvusvaheliselt võrreldavat statistikat kaitsealade kohta väga raske koostada. Metsade kaitse eesmärkide seadmisel tuleb arvestada nii kaitsealade kvantiteeti kui kvaliteeti ning rõhk peaks olema asetatud terviklikele ökosüsteemidele. Analüüsi tulemusi saab kasutada ökoloogiliste võrgustike alase töö taustinfo ning alusena. Dubleerimise vältimiseks tuleb täiel määral arvestada Euroopas käimas olevate uurimistööde ja analüüsidega.

Teostajad: sektor

Ajakava: 2 aastat

8.3.16 FO 3: Puidu ja puittoodetel põhinevate toodete kui taastuva loodusvara ja keskkonnasõbraliku materjali kasutamise propageerimine ning tarbimisharjumuste säästvamaks muutmine

Puidu kasutamise propageerimine seda asendavate taastumatute materjalide, nagu näiteks plastide ja metallide, asemel, samuti materjalide korduvkasutus on tuleviku ülesanded. Vaja on ka muuta tarbimisharjumusi ja vabaneda raiskavast tarbimisest. See tegevus hõlmab informatsiooni ja teadmiste vahetust, erinevatele tarbijarühmadele (näiteks üldsus, ettevõtjad, tööstus) suunatud informatsiooni levitamist, üldsuse teadlikkuse tõstmise kampaaniaid jms.

Teostajad: metsandusametkonnad, uurimisasutused, valitsusvälised jt organisatsioonid

Ajakava: kuni 5 aastat

8.3.17 *Tööstus:* tööstuse tegevuskava keskendub ettevõtluskeskkonna ärioperatsioonideks soodsa raamistiku arendamisele, turuinstrumentide kasutamisele ettevõtetes säästva arengu saavutamiseks ja turu teadlikkuse suurendamisele säästva arengu mõjude alal, Läänemere piirkonnas läbiviidava uurimis- ja arendustegevuse ning koolitusprogrammide alase koostöö tugevdamisele, keskkonnale avaldatava mõju seiremeetmete väljatöötamisele ning säästva arengu seisukohalt soodsate investeeringute propageerimisele.

8.3.18 IN 1: Ettevõtluskeskkonna parandamine

Majanduslike hoobade ja keskkonna arendamine, mis soodustaksid keskkonnakorraldust tööstuses.

- Tööstuse keskkonna ja kvaliteedi infrastruktuuri reguleerivate õigusaktide, standardite ja reeglistiku ühtlustamine riigipoolse abi, konkurentsi, kaubanduse ja keskkonnapoliitika valdkonnas (sh töökeskkond ja tööohutus) kooskõlas olemasolevate rahvusvaheliste standardite ja normidega.
- Säästvat arengut käsitlevate rahvusvaheliste konventsioonide ja lepete rakendamine Läänemere piirkonnas.

Selle tegevuse tulemusel tuleks saavutada asjakohase seadusandluse ja praktika ühtlustamine, raamistik, mis oleks eelduseks säästvale suhtumisele kui looks Läänemere piirkonna ettevõtjatele võrdsed konkurentsitingimused. EL sellealane seadusandlus on Läänemere piirkonna säästva arengu saavutamiseks väga oluline.

Teostajad: sektor, valitsused

Ajakava: algus 1998.a, jätkuv.

8.3.19 IN 2: Ökoloogilise põhjendatuse arvestamine tööstuses järgmiste tegevuste kaudu:

- Ökoloogilise põhjendatuse saavutamiseks vajalike vahendite väljatöötamine erinevatele tööstusharudele koostöös vastavate sektoritega.
- Keskkonnakorraldussüsteemide rakendamine, arvestades väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete iseärasusi.
- Keskkonnategurite arvestamine kõigis tegevustes ja sellekohane aruandlus, eriti vabatahtlike algatuste ergutamine ettevõtete finants- ja tegevusaruandluse ning investeringute valdkonnas.
- Säästvale arengule suunatud pilootprojektide edendamine.

Tegevuse eesmärgiks on välja töötada ja rakendada ettevõtetes niisugusi juhtimisstruktuure, mis on soodsad nii keskkonna, sotsiaalingimuste kui tõhususe seisukohast.

Teostajad: Tööstus, tööstusharude liidud, investorid, valitsusvälised organisatsioonid, riiklikud aruandlust korraldavad valitsusasutused, valitsused

Ajakava: algus 1998.a, jätkuv.

8.3.20 IN 3: Uurimis- ja arendustöö, teadus- ja tehnosiirde alase koostöö laiendamine ja edasiarendamine Läänemere piirkonnas

- Teadmiste, tehnoloogiate ja keskkonnatehnika siirdele suunatud ühisprojektide algatamine.
- Uurimis- ja arendustöö parem ja ulatuslikum koordineerimine, muuhulgas teadus- ja arendusuuringute koostöövõrgustiku asutamine Läänemere piirkonna säästva arengu toetamiseks.
- Koolitus- ja haridusprogrammid.

Oskusteabe ülekannet ja levitamist riikidevahelise koostöö kaudu peetakse tõhusaks uute ideede ja võtete rakendamise viisiks. Üheks informatsiooni- ja teadmiste ülekande vahendiks on ühiste pilootprojektide algatamine ja võrgustike ning partnerlussuhete algatamine (mis hõlmaks firmasid, tööstuse alaliite ning teadus- ja uurimisasutusi). Ergutada tuleks tööstusliku koostöö edendamist näiteks riiklike kaubandus(-tööstus)kodade ning riiklike tööstus- ja kaubandusföderatsioonide/liitude vahel. Tuleb välja töötada ja ellu viia tuleb ettevõtete kõigi tasemete töötajate vahetuskoolituse programme Läänemere riikide vahel. Kõik asjakohased huvirühmad, sh valitsused, tööstusettevõtted ning teadusringkonnad, peaksid püüdlema Läänemere piirkonna säästva arengu valdkonnas tehtava uurimis- ja arendustöö parema koordineerimise poole, eriti olemasolevate

programmide ja institutsioonide parema koordineerituse ja koostöö kaudu.

Teostajad: Sektor, HELCOM, Läänemere Linnade Liit (UBC) ja Läänemere 2008.a Fond

Ajakava: algus 1998.a, jätkuv.

8.3.21 *Turism:* Turismisektori tegevuskava keskendub turismi säästvaks arenguks vajalikest nõuetest ühise arusaamise ning teadlikkuse saavutamisele Läänemere piirkonnas, seda nii tarbijate kui ettevõtjate hulgas. Turismi rolli riiklikes ja piirkondlikes strateegiates võrgustikes tuleb kõigil tasemetel tunnustada, sektori juhtimisvõimet tuleb tõhustada ning välja töötada vastavad õigusaktid ja tagada nende rakendamine. Kavas rõhutatakse vajadust tugevdada piirkonnasisest koostööd ja koostöövõrke turismi valdkonnas. Tegevuskava kajastab vajadusi ja võimalusi säästva turismi toetamiseks nii linna- kui maapiirkondades ja infovahetuskoha loomist säästva arengu andmepanga vormis, samuti riiklike ning piirkondlike turismi arengukavade väljatöötamist ja rakendamist, mis toetuksid säästva arengu põhimõtetele.

8.3.22 TO 1: Säästva arengu ning turismi alase seadustiku, näiteks rannikualade kasutamise ja hooldamise kavade, HELCOM'i soovitude, ruumilist planeerimist ja maakasutust käsitlevate õigusaktide täitmise tagamine

Seadustiku rakendumine ruumilise planeerimise alal, eriti maakasutuses tundlikel rannikualadel ja kõikide alade transporditeedel on ülioluline. Tugevdada tuleks koostööd asjastuhvitatute, nagu näiteks HELCOM'i ja VASAB'i, vahel ning turism tuleb integreerida riiklikesse ruumilise planeerimise stsenaariumidesse, seda eriti uute infrastruktuurirajatiste asukoha valikul. Jätkuvalt tuleb ergutada niisuguste vahendite kasutamist nagu geograafilised infosüsteemid (GISid) ja keskkonnamõju hindamine.

Teostajad: Sektor, HELCOM ja VASAB

Ajakava: algus 1998.a, jätkuv.

8.3.23 TO 2: Turismiettevõtlusele tuleb jätkuvalt tutvustada keskkonnamõjuhindamissüsteeme ning välja töötada seiremeetodid

Tegevuse hulka kuulub selliste meetmete väljatöötamine ja kasutamine, mille abil saab vähendada keskkonnareostust, parandada sertifitseerimist, võtta kasutusele keskkonnamärgised, elutsükli-analüüsi ja keskkonnaauditeerimise, pöörates seejuures tähelepanu kontrollküsimustike väljatöötamisele väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete jaoks. Paralleelselt turismi säästva arengu indikaatorite väljatöötamisega ettevõtte, kohalikul, riiklikul ja Läänemere piirkonna tasemel tuleb rakendada seiret.

Teostajad: Sektor

Ajakava: algus 1998.a, jätkuv.

8.3.24 *Transport:* Transpordisektori tegevuskava keskendub vajaliku institutsioonilise ja õigusliku raamistiku loomisele; transpordi regulaarse pikaajalise säästva arengu alase koostööprotsessi käivitamisele piirkonnas; muude institutsioonide tegevuskavade dubleerimisest hoidumisele ning olemasolevate koostöövormide, nagu näiteks HELCOM, Läänemere Linnade Liit ja VASAB, paremale ärakasutamisele. Kavas rõhutatakse pigem vahendite (hindamis- ja auditeerimisprotsess, üldsuse osalemine, indikaatoritel põhinev arengusuundade jälgimine, haridus, koolitus) rakendamisel põhinevate kui tehniliste või infrastruktuuri puudutavate ja "riistvara" projektide elluviimist.

8.3.25 TR 1: Projekti läbiviimine transpordisüsteemi säästvasse arengusse tehtavate investeeringute alaste juhiste, kriteeriumide ja soovitude väljatöötamiseks

HELCOM PITF'i (Helsingi komisjoni programmi rakendamise töögrupp) raames viiakse läbi uurimus, mille eesmärgiks on töötada välja juhised, kriteeriumid ja soovitud infrastruktuuri tehtavate investeeringute jaoks, mille eesmärgiks on soodustada transpordisüsteemide säästvat arengut Läänemere piirkonnas. Seejuures arvestatakse riikide praeguste otsustusprotsessidega, eriti nendega, mis puudutavad transpordi säästva arengu kriteeriumide kasutamist. Arvestatakse ka rahastamisprotsesse, sh rahastamist kodu- ja välismaistest allikatest. Juhiseid, kriteeriume ja soovitusi võib rakendada riikide valitsuste ja rahvusvaheliste rahastamisinstiitutsioonide otsustusprotsessides. Tehakse ka ettepanek Läänemere piirkonnas ühe suurema kavandatava infrastruktuuriprojekti transpordipoliitika ja infrastruktuurivõrgustiku keskkonna- ja piirkondliku mõju konkreetseks strateegiliseks hindamiseks. Seejuures pööratakse tähelepanu transpordi ja ruumilise planeerimise integreerimisele, muuhulgas piki suuremaid transiitkoridore.

Teostajad: Sektor, HELCOM ja VASAB

Ajakava: 1998 - 1999.

8.3.26 TR 2: Valitsustevahelise koostöö algatamine ja tugevdamine kaubaveole suunatud meetmete tõhustamisel, eriti raudtee- ja laevaühenduse parandamiseks

Riikide valitsused asuvad tegema järjepidevat koostööd transpordi säästva arengu vallas, et saavutada ühiseid eesmärke ja vältida "ökoloogiliselt ebaefektiivsete" transpordivahendite subsideerimise või mittevajalike infrastruktuurinvesteeringute tulemusel tekkida võivat kõlvatut konkurentsi. Praegust olukorda Läänemere piirkonnas iseloomustab kaubaveo suur ebaefektiivsus. Seepärast alustatakse piirkonnas kaubanduse hõlbustamise ja multimodaalse transpordi programmi läbiviimist, mis süstematiseeriks ja ratsionaliseeriks protseduure, informatsioonivoogude ja dokumentatsiooni liikumist. On vaja arendada ja soodustada kombineeritud (multimodaalse) transpordi tõhusat toimimist ja vähendada füüsilisi tõkkeid, samal ajal kaasajastades tollisüsteeme, mille abil saab vähendada ooteaega, ümbersõite ning aegunud või väga saastavate seadmete kasutamist veonduses tervikuna. Selles kontekstis viiakse läbi pilootprojektid, mis võimaldaksid näidata olukorra parendamise võimalusi.

Teostajad: Sektor ja VASAB

Ajakava: Algas 1998, keskendumisega otsustamisperioodile kuni 2005.a.

8.3.27 TR 3: Piirkondlike strateegiate väljatöötamine meretranspordi säästva arengu toetamiseks

Meretranspordi säästva arengu, eriti rannalähisõidu toetamine. Kogutakse ja vahetatakse andmeid liiklusvoogude ja heitmete, sh kiirpraamide kohta. Selgitatakse välja täiendavad võimalused heitmete ja ohtlike ainete kasutamise vähendamiseks, samuti võõrliikide introductseerimise vähendamiseks pilsivee kaudu nii olemasolevatest kui ka uutest laevadest, uurides ka maksu- ja muude majandushoobade kasutusvõimalusi ja heitmenormide arengut Läänemere piirkonnas, arvestades seejuures hiljuti vastuvõetud MARPOL-i VI lisa. Töötatakse välja strateegia rannalähisõidu säästva arengu soodustamiseks piirkonnas.

Teostajad: Sektor, HELCOM, VASAB ja merelaevandus

Ajakava: Algas 1998.a.

8.4 Ruumiline planeerimine

8.4.1 SP 1: Stockholmi ruumilise planeerimise säästvat arengut käsitleva deklaratsiooni täitmine

Säästva arengu tagamiseks ruumilisel planeerimisel pakutud tegevused tuleks ellu viia programmi INTERREG

II C raames, lähtudes Stockholmi ruumilise planeerimise säästvat arengut käsitleva deklaratsiooni projekte ja tegevusi puudutavatest sätetest. Selles kontekstis tuleb erilist tähelepanu pöörata kohastele meetmetele VASAB-i poolt ette valmistatud dokumendi “Ühised soovitusel Läänemere piirkonna rannikualade ruumiliseks planeerimiseks” rakendamiseks.

Teostajad: VASAB, turismisektor, HELCOM ja piirkondlikud ametivõimud

Ajakava: Algas 1998.a, jätkuv.

8.4.2 SP 2: Rannikualade integreeritud korraldamise jätkuv arendamine

HELCOM PITF-i raames juba alustatud tegevuste jätkuna tuleks rannikualade integreeritud korraldamist jätkuvalt arendada eriti tundlikel rannikualadel. Nende pingutuste haldusliku jätkusuutlikkuse tagamiseks seotakse integreeritud rannikualade korraldamine võimalikult suurel määral ruumilise planeerimise standardprotseduuride ja institutsioonidega konkreetsetes riikides ja piirkondades. Sellele tegevusele aitab kaasa VASAB.

Teostajad: VASAB, turismisektor ja HELCOM

Ajakava: Algas 1998.a, jätkuv.

8.4.3 SP 3: *Läänemere Agenda 21 integreerimine Euroopa ruumilise planeerimise dokumentidesse*

Läänemere *Agenda 21* ruumilise planeerimise säästva arengu alased eesmärgid ja tulemused tuleks integreerida uude VASAB 2010 aruandesse, Euroopa ruumilise planeerimise arengukavasse ja Euroopa regionaalplaneerimise eest vastutavate ministrite konverentsi jaoks koostatavasse säästva ruumilise planeerimise aruandesse.

Teostajad: VASAB, Euroopa regionaalplaneerimise eest vastutavate ministrite konverents ja Euroopa Liit.

Rahastamine: Eespool loetletud organisatsioonide eelarved

Ajakava: Algas 1998.a, jätkuv.

9. Finantseerimine

9.1. Saltsjöbadeni deklaratsioonis märgitakse, et keskkonnakulutuste rahastamine peaks üldjuhul rajanema “saastaja maksab” põhimõttel. Üldiselt finantseeritakse Läänemere *Agenda 21* rakendamist nii riiklikust kui ka erasektorist. Selle algatuse edukaks ellurakendamiseks on otsustava tähtsusega nii Läänemere piirkonna traditsiooniliste turumajandusega riikide kui ka üleminekumajandusega riikide siseriiklik finantseerimine. Osa koostööd tegevaid riike ei suuda praeguste tingimuste juures ja olemasolevate siseriiklike ressursidega lahendada riiklikul või kohalikul tasandil kõiki tõsisid keskkonnaprobleeme. See tähendab, et väljastpoolt saadavad rahalised vahendid on jätkuvalt oluliseks katalüsaatoriks siseriiklike ressurside mobiliseerimisel. Siiski toimub kogu finantseerimine olemasolevate vahendite piires. Rahvusvahelised finantsorganisatsioonid peaksid selles protsessis osalejatena - vastavalt rahvusvaheliste finantsinstitutsioonide erinevatele volitustele ning kehtivatele projektide rahastamise põhimõtetele – andma nii otseseid laene esmatähtsateks keskkonnavalasteks investeringuteks kui ka osutama abi riikide pangandussektorite arendamisel, et tugevdada selle sektori suutlikkust keskkonnavalaste investeringute käivitamiseks.

9.2. Üheks oluliseks Läänemere *Agenda 21* protsessi iseloomustavaks jooneks on paljude organisatsioonide aktiivne osalemine selles; nende hulgas on ka mitmeid rahvusvahelisi finantsinstitutsioone (viiest Läänemere *Agenda 21* raames koostööd tegevast rahvusvahelisest finantsinstitutsioonist koosnevas grupis on Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupank (EBRD), Euroopa Investeerimispank (EIP), Põhjamaade Investeerimispank (NIB), Põhjamaade Keskkonnakaitse Finantseerimise Korporatsioon (NEFCO) ja Maailemapank). Rahvusvahelistel finantsinstitutsioonidel on vastavalt neile antud volitustele täita tähtis katalüütiline roll partnerluse ülesehitamisel Läänemere *Agenda 21* eesmärkide toetamiseks, kasutades selleks oma suhteid Läänemere *Agenda 21* raames koostööd tegevate riikidega. Samuti annavad Euroopa Liidu erinevad finantshoovad (LIFE, PHARE ja selle raames loodavad uued finantshoovad, INTERREG IIA ja IIC, TACIS-e programmid) võimaluse erinevate Läänemere *Agenda 21* tegevuskavas sisalduvate tegevuste rahastamiseks. Tegevuskava hõlmab ühistööna koostatud ja tähtsuse järgi reastatud tegevuste kompleksi, mis on äärmiselt oluliseks lüliks Läänemere *Agenda 21* algatuse ja Euroopa Liidust, rahvusvahelistest finantsinstitutsioonidest ja teistest allikatest pärinevate rahaliste vahendite kaasamise vahel. Läänemere *Agenda 21* protsessi üheks tähelepanuväärseks tunnusjooneks on Läänemere piirkonnas eelnevalt kokkulepitud säästva arengu kriteeriumite rakendamine.

9.3. Läänemere *Agenda 21* väljatöötamise käigus määrati kindlaks mitmed vajalikud tegevused rahaliste vahendite kaasamiseks:

- riikliku- ja erasektori vaheline partnerlus: riikliku- ja erasektori vahelise partnerluse võimalusi tuleks täiendavalt uurida ja soodustada, sest need võivad tõhustada rakendusprotsessi, hõlmates sealhulgas näiteks ka teenindus- ja rendilepinguid. Sellisesse partnerlusse võib kaasata ka valitsusväliseid organisatsioone. Euroopa Liitu, rahvusvahelisi finantsorganisatsioone ja nende potentsiaalseid partnereid tuleks, juhul kui eeldatakse, et nad mingit konkreetset projekti toetavad, kaasata projekti kavandamisse juba selle varajases etapis;
- uuenduslikud finantshoovad: võttes arvesse aruandes “Keskkond Euroopa jaoks”, Läänemere merekeskkonna kaitse programmis ja erinevates riiklikes keskkonnavalastes tegevuskavades või nendega võrdväärtsetes dokumentides esitatud soovitusi, tuleks erilist tähelepanu pöörata keskkonnavalaste investeringuid toetavatele uuenduslikele finantshoobadele. Sellises kontekstis tuleks üleminekumajandusega riikides uurida riiklike looduskaitsefondide asutamise võimalusi keskkonnavalaste investeringute toetamiseks;

-
- *investeeringute võimalikkus: “investeeringute võimalikkuse” küsimus nõuab üleminekumajandusega riikides suurt tähelepanu. Suurearvulised väikese või fikseeritud sissetulekuga elanikkonnagrupid ei pruugi olla suutelised tasuma tehnilisest ja keskkonnaaspektidest vastuvõetavate kommunaalteenuste eest. Läänemere Agenda 21 ning sellega seotud tegevuskavad peaksid sisaldama ka meetmeid, mis hõlbustaksid neile sihtgruppidele detailselt kavandatud konkreetse toetuse andmist “sotsiaalse kaitstuse” tagamise raames;*
 - säästva arengu kriteeriumid: Läänemere piirkonnas koostööd tegevate riikide üheks väga oluliseks ülesandeks on välja töötada hästi formuleeritud kriteeriumite kompleks, millest lähtuda kohalikul, riiklikul ja piirkondlikul tasandil säästva arengu kontseptsiooni toetavate projektide kavandamisel, käivitamisel ja elluviimisel. Need kriteeriumid peaksid koostööd tegevatel riikidel võimaldama koostada EL-le, rahvusvahelistele finantsinstitutsioonidele, kahepoolsetele doonoritele jt. piirkonnas tegelevatele finantsorganisatsioonidele selgeid juhendmaterjale, mis aitaks veelgi suurendada nende poolset panust säästva arengu edendamisel Läänemere piirkonnas.

9.4. Läänemere *Agenda 21* algatuses esitatud kaugemate eesmärkide täitmiseks tuleb riiklikest ja eraallikatest pärit vahendeid kasutada järkjärgulisuse põhimõtetest lähtudes; sageli tehakse seda hästi läbimõeldud, pikaajaliste ja kasvavate investeeringute kaudu. Selles kontekstis on tähtis väliskulutuste sisekulutusteks muutmise ja nende hindamise meetodite väljatöötamine ja juurutamine. Siinjuures tuleb märkida, et selline pikaajaline perspektiiv pakub võimalusi nii tehnilisteks muudatusteks kui ka põhjalikeks struktuurimuutusteks, mis põhinevad tegevuskava ja teiste võimalike algatuste rakendamisel. Need strateegilised võimalused võivad olla erilise tähtsusega hajareostusallikatest pärineva reostuse likvideerimiseks. Mitmed tegevuskavas esitatud ettepanekud käsitlevad finantsküsimusi ning mõnel juhul on endale juba võetud ka kohustus toetada konkreetseid tegevusi rahaliste vahendite ja/või mingite teiste ressurssidega. Teiste projektide puhul on rahastamine ja ressursside leidmine edasiste läbirääkimiste objektiks.

9.5. Nagu Euroopas ellurakendatud keskkonnaprojektid on jätkuvalt näidanud, on otseste kasusaajate poolt endale võetud kohustused ja nende “omanikuõigus” tulemustele üheks olulisemaks edu saavutamise teguriks. Tuginedes Läänemere piirkonnas projektide läbiviimisel saadud kogemustele, võib märkida, et vahendite suunamine ja tihe koostöö rahaliste vahendite kasutamisel riikide, omavalitsuste ja siseriikliku erasektori vahel on selliste piirkondlike algatuste nagu Läänemere *Agenda 21* edukuse põhitegur. Jätkuvalt on äärmiselt oluline *Agenda 21* tegevuskava planeerimise, finantseerimise ja ellurakendamise hea koordineerimine HELCOM-i Läänemere merekeskkonna kaitse programmiga ning kõigi olemasolevate võimaluste ärakasutamine koostöö suurema tulemuslikkuse saavutamiseks ja vastastikuselt toetusest kasu saamiseks.

10. Läänemere Agenda 21 ja selle tegevuskava rakendamine

10.1. Teostajad ja vastutajad

10.1.1. Riigid ja Euroopa Liit

Riikide ja EL vastutus Läänemere *Agenda 21* rakendamisel on kooskõlas selles dokumendis esitatuga. Lisaks eelmainitule on valitsustel oma riikides Läänemere *Agenda 21* rakendamisel ja selle hõlbustamisel täita ka ennetav roll. Kuid säästvate arengule ülemineku tagamine ei ole ainult valitsuste probleem. Sellesse protsessi peab olema kaasatud kogu ühiskond, sealhulgas ka tegevuskava eest vastutajad ja huvigrupid, kellest igaüks peab vastutama oma lõigu eest. Läänemere *Agenda 21* ei anna eelhinnangut otsustele, mida EL kiidab heaks asutamislepingu artiklite põhjal.

10.1.2. Sektorid

Läänemere *Agenda 21* protsessi raames on sektoritele pandud vastutus tegevuskava ellurakendamise eest. Selles kontekstis ei ole õige lähtuda eeldusest, et sektorit esindavad ainult riikide vastavate sektorite ministriumid, vaid nendeks on ka kõik asjaomased sektorisesed projektide elluviijad/algatajad (seejuures arvestatakse konkreetsete sektorite eripära ning sektoritevahelisi erinevusi). Iga sektor organiseerib ise - koordineeritud teiste sektoritega – tegevuskava ja kontrollimehhanismide rakendamist.

10.1.3. Valitsustevahelised organisatsioonid

Piirkonnas tegutsevatel valitsustevahelistel organisatsioonidel on täita otsustav roll. Eriti puudutab see HELCOM-i, mis on tihedalt seotud Läänemere *Agenda 21* keskkonnaalase osa ellurakendamisega. Samuti on selles protsessis tähtis roll VASAB-il, Rahvusvahelisel Läänemere Kalavarude Komisjonil (IBSFC), rahvusvahelistel finantsinstitutsioonidel jt. Enamikul nendest organisatsioonidest on Läänemere *Agenda 21* raames täita konkreetset ülesand. Läänemere *Agenda 21*-s nähakse ette, et need organisatsioonid viivad ellu konkreetseid tegevusi ning nende administratiivnõukogudelt eeldatakse, et nad võtaksid vastu otsuseid vastavate tegevuste läbiviimiseks.

10.1.4. Ülejäänud teostajad

10.1.4.1. Läänemere *Agenda 21* väljatöötamisel on osalenud ka mitmeid teisi huvigruppe, kellel on täita tähtis roll järelevalves. See hõlmab valitsusväliseid organisatsioone keskkonna, teaduse ja tööstuse valdkondades, kuid samuti ka näiteks alampiirkondlikke ja riiklikke organisatsioone. Äärmiselt tähtis on, et need jõud koondataks kõigis riikides ja kõikidel tasanditel Läänemere *Agenda 21* rakendamiseks. Kõiki asjaosalisi kutsutakse osalema Läänemere *Agenda 21* elluviimisel ja andma omapoolset panust seal märgitud eesmärkide täitmiseks. Riigid peaksid sellist osavõttu julgustama ja soodustama ning püüdma omalt poolt tagada kõigi võimalike huvigruppide täielikku kaasamist protsessi.

10.1.4.2. Tihe koostöö Läänemere piirkonna omavalitsuste ja teiste kohalike kogukondade vahel on väga suure tähtsusega säästva arengu saavutamiseks vajalike kogemuste ja positiivsete näidete kiiremaks tekkeks. Läänemere Kohaliku *Agenda 21* foorum (BLA21F) on koostöövõrk, mis on spetsiaalselt loodud sellealase töö toetamiseks ning mille raames töötatakse välja mitmeid erinevaid, sealhulgas ökoloogilisi, sotsiaalseid ja majanduslikke aspekte hõlmavaid lähenemisviise ja lahendusi. Läänemere Linnade Liit ja Koalitsioon Puhas Läänemeri pakuvad ennast Läänemere piirkonnas kohalikke *Agenda 21* protsesse alustama ja koordineerima. Läänemere

piirkonna riikide alampiirkondliku koostöö raames on loodud keskkonnaalane töögrupp, mille ülesandeks on prioriteetide määratlemine, koostöövõrkude loomine, koostööpartnerite otsimine ja Läänemere piirkonda hõlmavate projektidena tehtava koostöö toetamine. Läänemere piirkonna riikide alampiirkondlik koostöö annab suure omapoolse panuse tegevuskavas märgitud tegevuste konkretiseerimisel ja edasiarendamisel.

10.2. Juhtimine, koordineerimine ja järelevalve

10.2.1. Poliitikute ja ministeeriumite tasandil

10.2.1.1. Läänemere *Agenda 21* protsess algatati pärast Visbys 1996. aastal toimunud peaministrite kohtumist, kus Läänemere piirkonna riigid võtsid endale poliitilisi kohustusi. Kogu protsessi seisukohalt on tähtis, et selle arengut regulaarselt jälgitaks piirkonna kõige kõrgemal poliitilisel tasandil. Läänemere piirkonna riikide peaministrid peaksid saama protsessi arengu kohta iga viie aasta järel aruande, mis sisaldaks ka ülevaadet püstitatud eesmärkide täitmise kohta, nii et saadud informatsiooni põhjal oleks võimalik kaaluda ja otsustada, milliseid täiendavaid tegevusi tuleks kavandada. Ülevaade peaks kajastama konkreetseid indikaatoreid ja tuginema kokkulepitud jälgimismehhanismil.

10.2.1.2. Kuna säästev areng on oma olemuselt erinevaid sektoreid hõlmav, on tulemusliku järelevalve teostamiseks vajalik vastavate sektorite ministeeriumite igakülgne kaasamine. Samuti on oluline, et keskkonnaministrid jälgiksid tähelepanelikult protsessi kulgu Läänemere piirkonnas, lähtudes säästva arengu keskkonnaaspektidest. Iga 2 - 3 aasta järel peaksid toimuma ministrite kohtumised, millel võiksid osaleda ka välisministrid, ning kus protsessi kulgu arutaksid sektorite ja keskkonnaministrid.

10.2.1.3. Vanemametnike grupp peaks oma senist tööd jätkama. Samaaegselt esimehe valimisega ja samaks perioodiks tuleks valida ka neljaliikmeline büroo. Büroo peaks aitama esimeest ja sekretariaati täita neile antud ülesandeid vanemametnike grupi kohtumistevahelisel ajal. Sektorid peaksid aru andma vanemametnike grupile. Selle grupi töö lähteülesanded oleksid alljärgnevad:

- vanemametnike grupp on vastutav Läänemere *Agenda 21* elluviimise juhtimise ja koordineerimise eest;
- vanemametnike grupp koosneb osalevate riikide valitsuste esindajatest, sealhulgas ka EL, juhtmaade ning vastavate piirkondlike rahvusvaheliste valitsustevaheliste organisatsioonide, rahvusvaheliste finantsinstitutsioonide ja valitsusväliste organisatsioonide esindajatest;
- vanemametnike grupi eesistujaks on erinevad osalevad riigid ja EL (rotatsiooni põhimõttel, kahe aasta kaupa);
- vanemametnike grupp võib ise määrata oma töö- ja kodukorra;
- vanemametnike grupp võtab otsuseid vastu konsensuse alusel;
- vanemametnike grupp jälgib, et ei toimuks töö dubleerimist ning tagab, et protsessi elluviimise käigus keskendutakse puuduste kõrvaldamisele ja valdkondadele, millega mujal piisavalt ei tegelda;
- vanemametnike grupp tagab, et Läänemere *Agenda 21* protsess on avatud, läbipaistev, demokraatlik ja osalemist võimaldav;
- vanemametnike grupp tagab, et tegeletakse ka selliste küsimustega, nagu näiteks üldsuse teadlikkuse tõstmine, ja eesmärkidega, mille täitmise hindamiseks on välja töötatud vastavad kriteeriumid;
- vanemametnike grupp võib luua eritöögrupe, mis tegelevad konkreetsete ülesannetega;
- vanemametnike grupp tuleb üldjuhul kokku üks kord aastas ning kui võimalik, siis järjestikku vastavate asjakohaste rahvusvaheliste kohtumistega;
- vanemametnike grupp koordineerib tööd ja infovahetust teiste Läänemere *Agenda 21* protsessi seisukohalt tähtsate rahvusvaheliste organisatsioonidega;

- vanemametnike grupp võtab vastu kaks korda aastas esitatavad aruanded Läänemere *Agenda 21* rakendamise kohta ning annab sektorite ja keskkonnaministritele aru iga kahe või kolme aasta järel;
- vanemametnike grupp esitab peaministritele iga viie aasta järel läbivaatamiseks ja tegevuste muutmist või täiendavate tegevuste lisamist käsitlevate otsuse tegemiseks aruande. Need aruanded peaksid sisaldama ka ülevaateid püstitatud eesmärkide täitmise ja tegevuskavade elluviimise kohta, milles lähtutakse eelnevalt kokkulepitud jälgimismehhanismist;
- vanemametnike grupp otsustab vastavalt vajadusele, millised riigid või rahvusvahelised organisatsioonid saavad Läänemere *Agenda 21* sektorite lõikes juhtmaadeks/organisatsioonideks.

10.2.2. Täidesaatev tasand

10.2.2.1. Sekretariaat jätkab oma tegevust veel järgmisel kahel aastal ajutistel alustel. Sekretariaadi töötajate arv jääb samaks ning tema asukohaks jääb Stockholm. Rootsi tagab üheks aastaks (kuni 1. juulini 1999) ajutise sekretariaadi tööks vajalikud rahalised vahendid. Teise aasta lõpuni (1. juulini 2000) saadakse vajalikud vahendid Läänemere piirkonna riikide vabatahtlikest toetustest ja EL-lt.

10.2.2.2. Otsus HELCOM-i või Läänemeremaade Nõukogu sekretariaadiga seotud Läänemere *Agenda 21* alalise sekretariaadi loomise kohta võetakse vastu hiljemalt 1. juulil 2000. aastal.

10.2.2.3. Ajutine sekretariaat toetab rakendamisprotsessi, täites alljärgnevat ülesandeid:

- toetab vanemametnike gruppi Läänemere *Agenda 21* rakendamisel;
- aitab vastavalt vajadusele organiseerida Läänemere *Agenda 21* rakendamisega seotud nõupidamisi, sealhulgas ministrite kohtumisi;
- edastab Läänemere *Agenda 21* Interneti koduleheküljel informatsiooni Läänemere *Agenda 21* rakendamisprotsessi kohta, aitab üldiselt kaasa Läänemere *Agenda 21* kohta informatsiooni levitamisele ning koostab aruandeid;
- peab sidet asjakohaste valitsustevaheliste või valitsusväliste organisatsioonidega, nagu näiteks HELCOM, Rahvusvaheline Läänemere Kalanduskomisjon VASAB ja rahvusvahelised finantsinstitutsioonid.

10.2.3. Läänemere *Agenda 21* rakendamise protsessi järelevalve

Läänemere *Agenda 21* eesmärkide ja tegevuskava ellurakendamise jälgimiseks on vaja, et kõik vastutavad asjaosalised esitaksid regulaarselt aruandeid. Vanemametnike grupp peaks soovitatavalt enne 1. juulit 1999. a välja töötama ja kokku leppima kriteeriumid ja ühtsed nõuded aruandlusele.

Lisa

Väljavõte Läänemeremaade Nõukogu ministrite kohtumise 7. istungjärgu kommünikeest (22 – 23 juuni 1998, Nyborg, Taani)

.....

Nõukogu võttis vastu Agenda 21 Läänemere piirkonna jaoks (Läänemere Agenda 21). Nõukogu kiitis heaks asjaosaliste poolt endale võetud tähtsamad kohustused, Läänemere Agenda 21 eesmärgid ja tegevuskava, otsustas tagada Läänemere Agenda 21 tulemusliku rakendamise ning teatas oma kavatsusest:

- tagada säästva arengu üldeesmärgi ning põllumajandus-, energeetika-, kalandus-, metsandus-, tööstus-, turismi-, transpordi- ja ruumilise planeerimise sektoris püstitatud konkreetsete eesmärkide täitmine ning integreerida keskkonnanõuded sektorite ja ruumilise planeerimise tegevuspõhimõtetele;
- tagada rakendamisprotsessi keskendumine olemasolevatele puudustele ja valdkondadele, millega mujal piisavalt ei tegelda;
- panna vastutus tegevuskava täitmise eest sektoritele;
- jälgida säästva arengu eesmärkide täitmise edukust.

Nõukogu hindas kõrgelt mitmete organisatsioonide/institutsioonide, sealhulgas HELCOM-i, VASAB-i ja Rahvusvahelise Läänemere Kalavarude Komisjoni ning rahvusvaheliste finantsinstitutsioonide panust Läänemere *Agenda 21* rakendamisel ning valitsusväliste organisatsioonide osalemisel selles protsessis ning kutsus neid üles jätkuvalt kaasa aitama Läänemere *Agenda 21* rakendamisele. Nõukogu palus vanemametnike gruppi jätkata oma tööd rakendusprotsessi koordineerimisel ja jälgimisel. Samuti kiitis nõukogu alljärgnevalt heaks sektorite juhtmaade/organisatsioonide kohustused: põllumajandus – Poola ja HELCOM; energeetika - Taani ja Eesti; kalandus – Rahvusvaheline Läänemere Kalavarude Komisjon; metsandus – Soome ja Leedu; tööstus – Rootsi ja Venemaa; turism - Soome ja Läänemeremaade Turismikomisjon; transport – Saksamaa ja Läti.

Nõukogu avaldas soovi, et vanemametnike grupp annaks Läänemeremaade Nõukogus toimuvatel ministrite kohtumistel ja valitsusjuhtide kohtumistel asjaomastele ametisikutele, sealhulgas ka keskkonnaministritele, regulaarselt aru Läänemere piirkonna koostööst. Eriti rõhutasid ministrid, et Läänemere *Agenda 21* rakendamist tuleks arutada sellistel keskkonnaministrite kohtumistel, mis on otseselt seotud Läänemere Agenda 21-s reguleeritavaid küsimusi käsitlevate teiste piirkondlike tegevustega, nagu näiteks HELCOM-i, VASAB-i, Rahvusvahelise Läänemere Kalavarude Komisjoni ja EL raames toimuvatel kohtumistel. Nõukogu palus eesistujal informeerida Arhusingi (Taani) 23. – 25. juunil 1998. a toimuvast konverentsist “Keskkond Euroopa jaoks” osavõtjaid Läänemeremaade Nõukogu Läänemere Agenda 21 käsitlevast otsusest.

.....

Läänemere Agenda 21 on 1996. aasta mais Visbys Läänemeremaade Nõukogu tippkohtumisel heakskiidetud algatus säästva arengu alaseks koostööks Läänemere piirkonnas. See on majanduslikelt, sotsiaalsetelt ja ökoloogilistelt eeltingimustelt praegu väga erinevate, kuid piirkonnas ühiseid huve omavate riikide pikaajaline ühistegevus. Läänemere *Agenda 21* põhirõhk on asetatud piirkonnasisesele koostööle keskkonna- ja seitsmes säästva arengu seisukohalt väga olulises sektoris: põllumajandus-, kalandus-, metsandus-, energeetika-, tööstus-, turismi- ja transpordisektoris. Läänemere *Agenda 21* võeti vastu Läänemere Nõukogu 7. istungjärgu välisministrite kohtumisel 1998. aasta juunis. Agenda põhiosa koosneb kokkulepitud eesmärkidest ja piirkonna säästva arengu tegevuskavast. Tegevuskava rakendamisest ja selle tulemustest antakse regulaarselt aru vastavate sektorite ministritele, keskkonnaministritele ja peaministritele.

Läänemere *Agenda 21* käsitlevate trükiste seeria:

- nr 1/98 An Agenda 21 for the Baltic Sea Region
- nr 2/98 The Baltic Sea Agenda 21 Sector Report. Agriculture¹
- nr 3/98 Sustainable Energy Development in the Baltic Sea Region (*viimane versioon ainult pdf-failina, vt allpool*)
- nr 4/98 Sector Report on Fisheries, Contribution to Baltic 21²
- nr 5/98 Baltic 21 Action Programme for Sustainable Development of the Baltic Sea Region – Sector Report on Forests³
- nr 6/98 Sustainable Development of the Industrial Sector in the Baltic Sea Region
- nr 7/98 Agenda 21 – Baltic Sea Region Tourism⁴
- nr 8/98 Baltic 21 Transport Sector Report⁵
- nr 9/98 Spatial Planning for Sustainable Development in the Baltic Sea Region;
- nr 10/98 Financing the Baltic 21: an Overview;
- nr 11/98 Local Agenda 21 Report;
- nr 12/98 Environmental Citizen Organisation's (ECO's) Vision of an Agenda 21 for the Baltic Sea Region
- nr 13/98 Indicators on Sustainable Development in the Baltic Sea Region – an Initial Set;
- nr 14/98 Vision of Sustainability in the Baltic Sea Region: Beyond Conventional Development.

Eelloetletud materjale saab salvestada ning nende tellimise kohta võib leida informatsiooni järgnevalt Interneti aadressilt: /.

Märkused: ¹ avaldatud ka trükises HELCOM Baltic Sea Environmental Proceedings (BSEP);

² avaldatud ka trükises IBSFC Proceedings;

³ avaldatud ka Soome Põllu- ja Metsamajandusministeeriumi trükistes;

⁴ avaldatud ka Soome Kaubandus- ja Tööstusministeeriumi töödokumentides 6/1998;

⁵ avaldatud ka Saksamaa Keskkonnaagentuuri materjalides.

Baltic 21 Secretariat

S-103 33 Stockholm

Tel: +46 8 405 24 19/20/21

Faks: +46 8 411 72 84